

**ЛИКОВНО
ОБРАЗОВАНИЕ
ЗА**

5

ОДДЕЛЕНИЕ

Скопје, 2010

Автори: Данчо Ордев
Игор Ордев

Рецензенти: Д-р Маја Рауник Кирков, претседател
Сута Топкоска, член
Агим Саити, член

Издавач: Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија

Печати: Европа 92, Кочани

Тираж: 1.082

Со решение на Министерот за образование и наука на Република Македонија бр.22-2326/1 од 21.04.2010 година се одобрува употребата на овој учебник

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје
373.3.016:73/76(075.2)=163.3

ОРДЕВ, Данчо

Ликовно образование за 5 одделение во деветгодишно основно образование
/ Данчо Ордев, Игор Ордев. - Скопје : Министерство за образование и наука на
Република Северна Македонија, 2020. - 104 стр. :
илустр. ; 30 см

ISBN 978-608-226-425-7

1. Ордев, Игор [автор]

COBISS.MK-ID 111810826

Драг ученику

И во оваа учебна година продолжуваме да цртаме, да сликаме и да обликуваме творби по ликовно, како и да се запознаваме со нови содржини од ликовната уметност.

Во секое следно одделение ќе учиме повеќе за ликовниот јазик, ќе се запознаваме со нови ликовни техники и со нови имиња на истакнати ликовни уметници од Македонија и од светот.

Со помош на учебникот и со помош на вашиот наставник по ликовно сè повеќе ќе ја разбирате магијата на ликовното изразување и ќе се оспособите за препознавање на вистинските вредности во ликовната уметност.

Уживајте во создавањето на вашите ликовни творби, а часот по ликовно нека ви претставува задоволство.

Авторите

РАЗНИ ТЕХНИКИ ВО ЛИКОВНАТА УМЕТНОСТ

4

АВТОПОРТРЕТИ НА ПОЗНАТИ ЛИКОВНИ УМЕТНИЦИ

5

Албрехт Дирер: **Автопортрет**,
масло на платно

Елизабет ле Брун:
Автопортрет, масло на платно

Огист Реноар: **Автопортрет**,
масло на платно

Тинторето: **Автопортрет**, масло
на платно

МОЈОТ АВТОПОРТРЕТ

(име)

(презиме)

(одделение)

(основно училиште)

(Нацртај го својот автопортрет во
празниот простор)

Рубенс: **Автопортрет**,
масло на платно

Камиј Писаро: **Автопортрет**,
масло на платно

СОДРЖИНА

6

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ.....	8
ЛИКОВЕН ЈАЗИК	10
Линија.....	12
Боја.....	14
Тон.....	18
Текстура.....	20
Насока	22
Големина.....	24
Форма-волумен.....	26
Простор.....	28
Контраст.....	30
Ритам-повторување.....	32
Хармонија.....	34
Рамнотежа.....	36
Градација.....	38
Пропорција.....	40
Единство.....	42
Композиција.....	44
Мотив.....	46

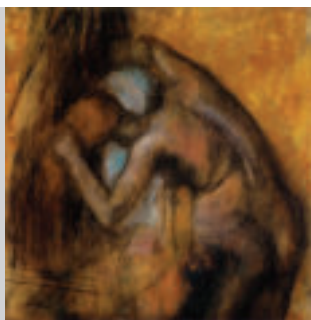

ЛИКОВНИ ПОДРАЧЈА.....	54
ЦРТАЊЕ.....	56
Текстура.....	58
Форма.....	59
Простор.....	60
Контраст.....	61
Композиција.....	62
Туш.....	63

СОДРЖИНА

7

СЛИКАЊЕ.....	64
Боја.....	66
Текстура.....	68
Простор.....	69
Акварел.....	70
Восочен пастел.....	71

ОБЛИКУВАЊЕ.....	72
Форма.....	76
Контраст.....	77
Пропорција.....	78
Глина.....	79

ДИЗАЈН И ВИЗУЕЛНИ КОМУНИКАЦИИ.....	80
ГРАФИКА.....	84
Потпишување во графика.....	86
Линија.....	87
Текстура.....	88
Форма.....	89

ЕСТЕТСКОПРОЦЕНУВАЊЕ.....	90
РЕЧНИК НА ПОИМИ.....	96
ТЕСТ 1.....	99
ТЕСТ 2.....	101

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

8

Знаеме дека луѓето се занимаваат со најразновидни дејности и занаети за да си ги олеснат и разубават секојдневниот живот и опстанок.

Уметниците создаваат дела со кои го разубавуваат нашето слободно време и нè прават среќни и хумани. Постојат повеќе видови уметности како што се *музиката, театарот, балетот, книжевноста, фотографијата*, а се разбира и *ликовната уметност* е една од нив.

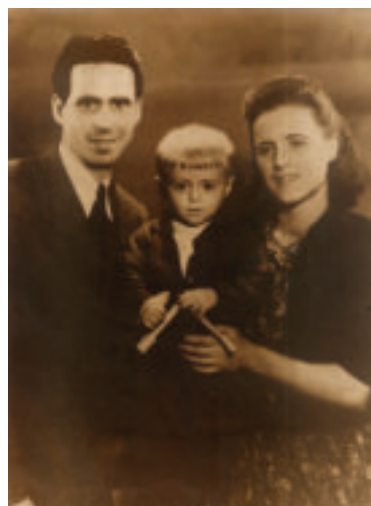
Музичката уметност е неделива од нашето секојдневие и го исполнува секој момент од нашиот живот.

Театарската уметност е посебно доживување за секој човек со што се збогатува нашиот живот со уживање во глумата, движењето, дејствието и говорот на глумците изведени на сцената.

Секој од нас кој посетил балетска претстава знае дека балетот како уметност претставува посебно доживување во убавината на музиката и прекрасните движења и игра на балетските уметници.

ФИЛМ

ФОТОГРАФИЈА

МУЗИКА

БАЛЕТ

ТЕАТАР

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

ЦРТЕЖ

СКУЛПТУРА

ГРАФИКА

Преку телевизијата или кога одиме во кино знаеме дека филмската уметност е секојдневно присутна во нашето слободно време, со што нè забавува и одмора.

Секој човек сака да чита убава книга која во секој момент е негов најдобар пријател. Книжевноста како уметност го збогатува нашиот живот и начинот на изразување и нè прави побогати и поразлични од другите.

Денес уметноста на фотографијата нè запознава со убавините на сè она што нè опкружува. Преку фотографијата се запознаваме со волшебноста и специфичноста на природата, градовите, животот на другите луѓе, а истовремено ни пренесува и нè информира за случувањата во светот.

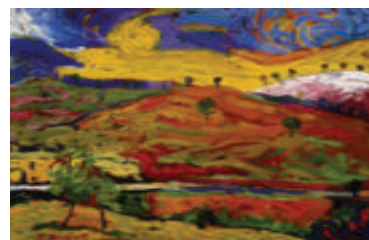
Ликовната уметност се изразува преку цртеж, слика, графика, скулптура и дизајн со што го раzubавува нашиот секојдневен живот со волшебни ликовни дела.

ДИЗАЈН

ФРЕСКА

СЛИКА

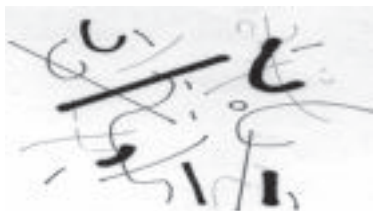
ДА ЗАПОМНИМЕ:

Уметностите се делат на: ликовна, музичка, балетска, театарска, книжевна и уметност на фотографијата.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

10

Сите уметности ги препознаваме според некоја специфичност, музиката според звукот и мелодијата, книжевноста и театарот според зборот, балетот според играта, а филмот според дејството. Сите уметности се изразуваат со нешто специфично, па така и ликовната уметност. Изразот на ликовната уметност го викаме ликовен јазик. Ликовниот јазик е многу лесен за совладување. Тој се дели на ликовни елементи и ликовни принципи. Ние во учебникот ќе се запознаеме поединечно со секој од нив, а преку цртање, сликање и вајање ќе ги претставиме нашите ликовни творби. Ликовните елементи и принципи се многу едноставни за разбирање, а многу ќе ни помогнат ликовно да се изразуваме, како и да ја разбереме ликовната уметност. Ликовни елементи на ликовниот јазик се: линија, боја, тон, текстура, насока, големина, форма (волумен) и простор. Ликовни принципи се: контраст, ритам, хармонија, рамнотежа, градација, пропорција, единство и композиција.

ЛИНИЈА

Линијата спаѓа во елементи и неа ја препознаваме како трага на подлогата кога цртаме и пишуваме.

ГОЛЕМИНА

Големината е елемент кој ни кажува дека нештата околу нас се помали или поголеми.

ФОРМА

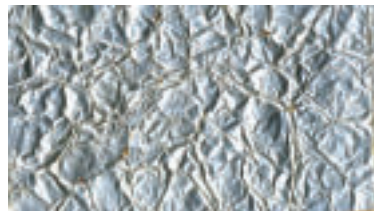
Формата веќе ја знаеме. Сите предмети, па и ние самите, имаме форма и според неа се препознаваме.

БОЈА

Бојата ја среќаваме секаде околу нас и таа ги обојува во прекрасни бои сите нешта што ги гледаме и што нè опкружуваат.

ТОН

Тонот значи посветли и потемни бои од една иста боја. Тој се добива многу лесно, со мешање на бојата со црна и бела.

ТЕКСТУРА

Текстурата е прикажување на рапави и мазни површини на некои предмети.

ПРОСТОР

Просторот се претставува на сликата. Како простор се именува сето она низ кое се движиме ние, птиците, возилата... Растенијата растат слободно.

НАСОКА

Насока е правец на гледање на еден цртеж, слика, скулптура или графика.

КОНТРАСТ

Контрастот е ликовен принцип. Тој значи нешто спротивно, како светло-темно, големо-мало, ниско-високо, топло-ладно итн.

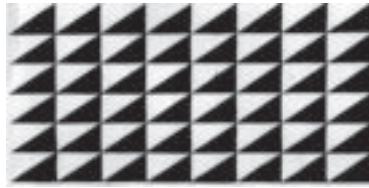
ГРАДАЦИЈА

Градацијата е можеби нов збор, но со него учиме како во ликовната творба постепено се менуваат бојата, линијата, тонот и другите елементи.

ЕДИНСТВО

Единството како принцип го средува ликовното дело во мирна целина.

РИТАМ

Повторувањето или ритмот го среќаваме секаде, во музиката тоновите имаат ритам. Денот и ноќта се повторуваат, неделите, месеците и годините исто така итн.

КОМПОЗИЦИЈА

Композицијата е крајниот принцип кој нè учи како да ги распоредиме линиите, боите, тоновите во нашата ликовна творба.

ПРОПОРЦИЈА

Пропорцијата е како да ги направиме складни разните големини во творбата како целина.

ХАРМОНИЈА

Хармонија значи како ликовната творба да ја направиме да биде складна и убава

РАМНОТЕЖА

Рамнотежата како принцип ќе ни покаже како творбата да биде одмерена, а распоредот во неа рамномерен.

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Ликовниот јазик се дели на ликовни елементи и ликовни принципи. Ликовни елементи се: линија, боја, тон, текстура, насока, големина, форма и простор. Ликовни принципи се: контраст, ритам, хармонија, рамнотежа, градација, пропорција, единство и композиција.

ЛИНИЈА

Линијата е основниот елемент од ликовниот јазик со кој се изразува уметникот, но и елемент кој е присутен секаде околу нас, во сè она што нè опкружува, во предметите, природата и појавите.

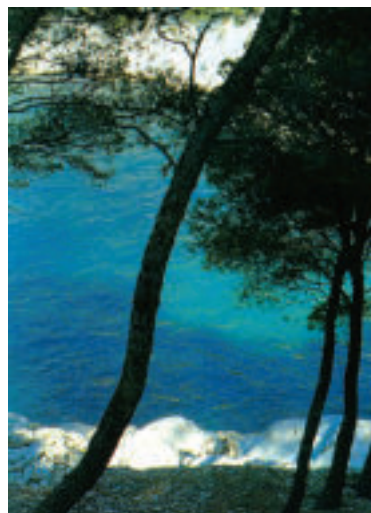
Човекот линијата ја употребува секојдневно за неговите потреби, со неа пишува, претставува разни форми, информира, ги бележи своите идеи, односно комуницира со околината.

Да се потсетиме дека линиите се делат на *криви* и *прави*, а можат да бидат *дебели* и *тенки*, *куси* и *долги*.

Ако во нашето ликовно изразување со една линија го опишуваме надворешниот лик, односно формата на она што го прикажуваме - таа линија ја именуваме како *контурна*. Со *текстурната линија* ја претставуваме разновидноста на материјалот на површината на нештата кои можат да бидат *рапави* или *мазни*, *груби* или *нежни* итн.

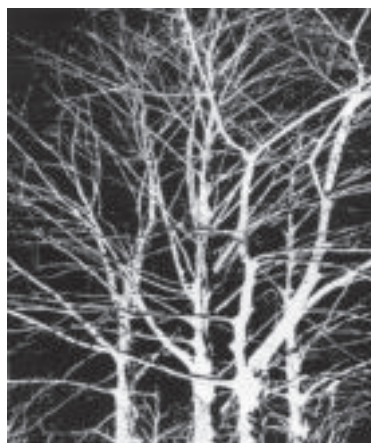
Линијата околу нас

Линијата во природата

Линијата во секојдневниот живот

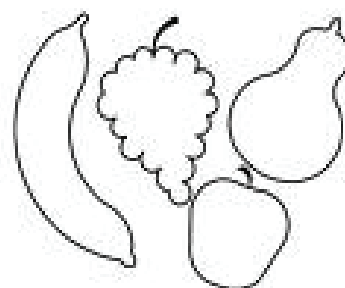
Линијата во природата

Предисториски цртеж, пештера Ласко

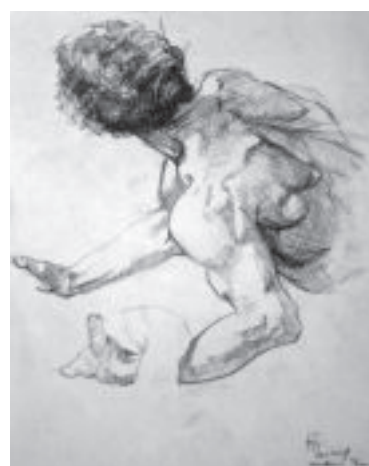
Контурна линија

Контурна линија

Текстурна линија

Цртеж, јаглен (линија)

Васко Ташковски: **Остров**, туш, перце (текстурна линија)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Линијата е ликовен елемент. Разликуваме криви, прави, контурни и текстурни линии.

БОЈА

Сè околу нас што нè опкружува: природата, луѓето, растенијата, живиот свет, предметите, сè она што го гледаме кога има светлост е обоено со боја.

Без светлина, вештачка или природна не се гледа бојата, односно нема боја.

Бојата ја среќаваме секаде околу нас и сè што постои на светот има своја боја. Бојата се гледа само кога има светлина, без светлина нема боја. Со прекршување на зраците се добиваат боите на спектарот, а тоа се: црвената, портокаловата, жолтата, зелената, сината и виолетовата. Во природата овие бои се јавуваат по дождот, а таа појава ја викаме виножито.

Бојата во ликовниот јазик се дели на повеќе начини, а првата поделба е на *примарни* и *секундарни бои*. Примарни бои се *црвената, сината и жолтата*. Од нив секој од нас може, со меѓусебно мешање, да добие секундарни бои. Секундарни бои се: *зелената, портокаловата и виолетовата*.

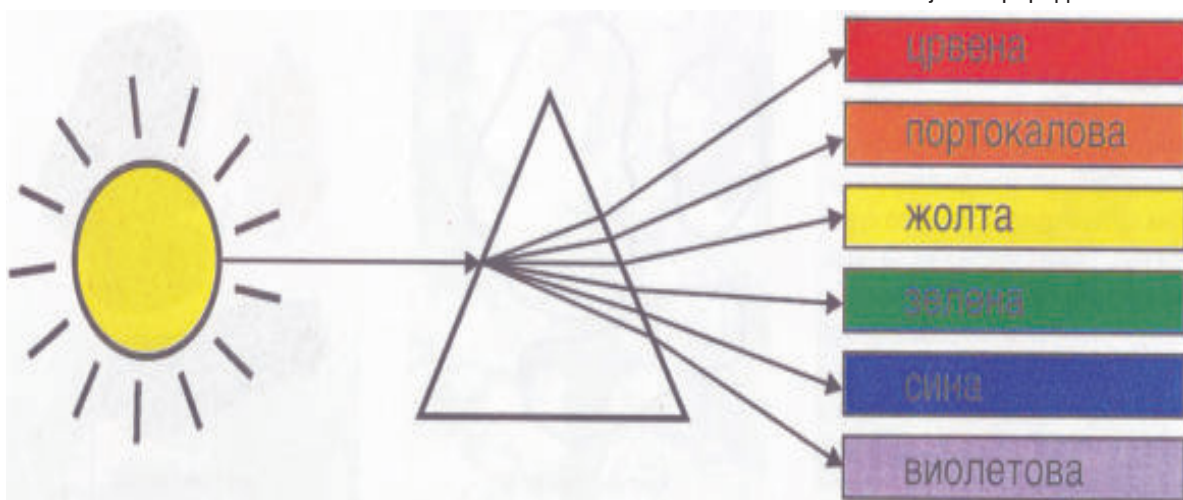
Боја во природата

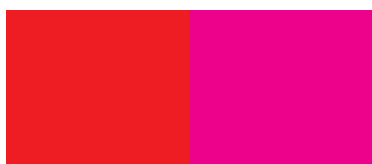
Боја во природата

Боја во природата

Прекршување на светлината низ оптичка призма

Цинобер

Кармин

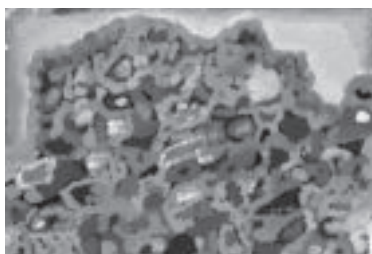

Ултрамарин

Париско сина

Хроматски бои

Уметниците разликуваат многу видови примарни и секундарни бои, но ние треба да знаеме повеќе за црвената и за сината боја. Црвената боја ја имаме како *цинобер* и *кармин*, а сината како *ултрамарин* и *париско сина*. Ова треба да го знаеме бидејќи ако сакаме да добиеме виолетова боја мора да ги мешаме кармин црвена и ултрамарин сина.

Боја на грчки се вика **хрома** и од тој збор сите бои на спектарот ги нарекуваме *хроматски бои*. Во ликовниот јазик белата и црната не се сметаат за бои туку означуваат светлина или темнина што се додава на други бои. Црната и белата ги нарекуваме *ахроматски бои*.

Боите имаат свој интензитет, а со тоа некои дејствуваат посветло а некои потемно. Така што боите се делат на *посветли* и *потемни*.

Животот на човекот не може да се замисли без постоење на бојата. Таа ги бои предметите, облеката, храната, знаците за комуникација и сè друго. Бојата влијае на психата на човекот, често пати асоцирајќи на нешто, на среќа, радост, тага.

Ахроматски бои

Спектар на бои (виножито)

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

16

Човекот чувствува топло и студено во допир со некои појави или предмети. Боите можат да дејствуваат на човекот и да асоцираат чувство на топло и студено. Според ова влијание боите се делат на *топли* и *студени*. На студено дејствуваат *жолто - зелената, зелената, зелено - сината, сината, сино - виолетовата и виолетовата*. Топло дејствуваат *жолтата, жолто - портокаловата, портокаловата, црвената и црвено - виолетовата*.

Во ликовната творба боите се комбинираат најразновидно, како *слични* и како *контрастни*. Ако во една творба сликаме со бои кои се слични, како на пример: жолта, портокалова и црвена или сина, виолетова и црвена или жолта, зелена и сина, велиме дека тие бои се *хармонични*.

Ако сакаме да сликаме со бои кои се спротивни, тогаш велиме дека сликаме контрастно. Кај боите разликуваме разни контрасти меѓу кои најпознат

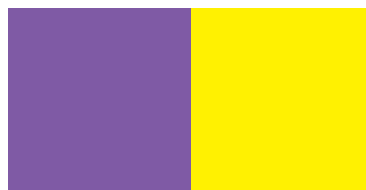
Илузија на простор со боја

Ладни и топли бои
(ученичка творба)Ладни бои
(ученичка творба)Топли бои
(ученичка творба)

Комплементарни бои

Комплементарни бои

Комплементарни бои

Комплементарен контраст

е комплементарниот контраст. Во овој контраст боите меѓусебно се зајакнуваат и стануваат поубави. Комплементарни бои се црвената и зелената, сината и портокаловата, жолтата и виолетовата.

Со боите може да се добие илузија на далеку и блиску, односно да се добие илузија на простор. Светлите и топлите бои дејствуваат блиску, а темните и ладните бои дејствуваат далеку во ликовната творба.

Винсент ван Гог: **Селски сокак во Аверс**, масло на платно (комплементарен контраст)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

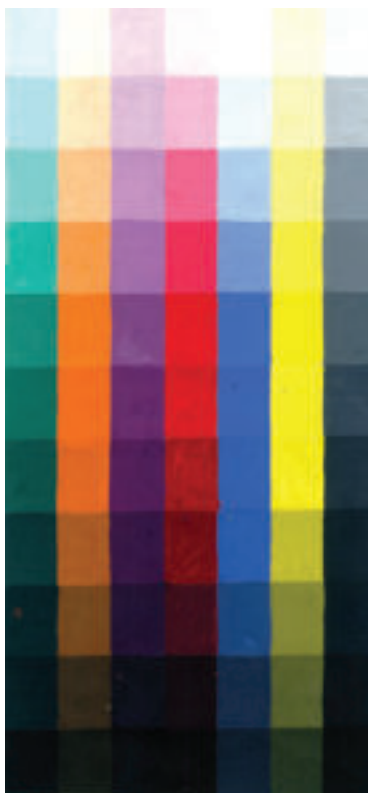
Имаме примарни и секундарни бои. Примарни бои се: сина, жолта и црвена. Секундарни бои се: виолетова, портокалова и зелена. Примарните и секундарните бои се хроматски, а црната и белата се ахроматски. Боите се делат и на темни и светли и топли и ладни. Меѓусебно комплементарни бои се: црвена и зелена, сина и портокалова, жолта и виолетова.

ТОН

Насакаде околу нас каде што има светлина се гледа и боја. Во темнина бојата не се гледа. Забележуваме дека некои од боите се посветли, а некои потемни. Ако во бојата има повеќе светлина, таа боја изгледа посветло и обратно, бојата е потемна ако во неа има помалку светлина. Кога бојата е посветла или потемна велиме дека таа боја има посветол или потемен тон. Ако замислиме дека белата боја е светлина и ја додадеме на друга боја, ќе добиеме посветол тон од истата боја. Ако, пак, црната боја ја замислиме како темнина и ја додадеме на друга боја, ќе добиеме потемен тон. *Тонот означува количество светлина во една боја.*

Ахроматска тонска скала

Хроматска тонска скала

Хроматски тонови

Пол Кле: **Амрт и оган**, темпера
(ахроматски тонови)Жорж Сера: **Цртач**, јаглен
(ахроматски тонови)

Тонот во природата
(фотографија)

Н. Б. Кица: **Заминување на дервишот**, масло на платно (тон)

Свето Манев: **Слика 3**, цртеж (тон)

Томас Гинзборо:
Портрет на девојки,
масло на платно (тон)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Тонот е количество на светлина во една боја. Разликуваме хроматски и ахроматски тонови. Хроматски тонови се добиваат со мешање на белата или црната со некоја примарна или секундарна боја. Ахроматски тонови се добиваат со меѓусебно мешање на црната и белата.

ТЕКСТУРА

Сè што е направено од некој материјал околу нас има површина. Површината можеме да ја видиме со око или да ја почувствуваме со допир. Со гледање или со допирање забележуваме дали површините се рапави, мазни, пријатни, непријатни, меки, тврди, влажни или суви. Ако ја цртаме, сликаме или вајаме површината на некоја материја, резултатот го нарекуваме *текстура*.

Сите предмети имаат текстура. Предметите можат да бидат создадени од природата или од човекот. Тексурата на предметите што ги создала природата велиме дека е од *природно потекло*.

Човекот произведува многу предмети од разновидни материјали. Првин произведува материјали, па од нив прави предмети, а потоа на предметите им прави разни текстури, рапави, мазни, меки, тврди и многу други. Нив ги нарекуваме текстури од *вештачко потекло*.

Природна текстура

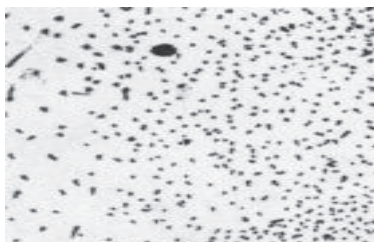

Природна текстура

Природна текстура на камен

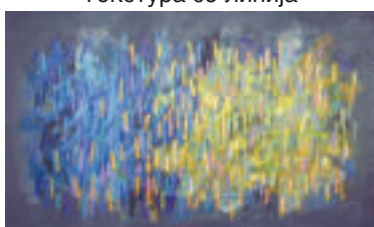
Данчо Кал'чев: **Идоли**,
масло на дрво
(текстура во сликарството)

Текстура со точки

Текстура со линија

Текстура со боја

Ристо Калчевски: **Песок и камен**, масло на платно (текстура во сликарството)

Уметниците на своите цртежи прават текстури со помош на линии. За да претстават разновидни текстури употребуваат дебели, тенки, долги, куси, прави и криви линии. Линиите ги цртаат на разни начини, поретки или погусти, подебели или потенки и добиваат *илузија на текстура*. За таа цел се употребуваат најразновидни материјали за цртање.

За претставување на текстура со линијата се комбинира и точката. Со разни големини и густина на нанесувањето на точките може да се добие илузија на рапаво и мазно.

И вајарите во скулптурата имитираат текстура. Тие текстурата ја добиваат со оставање траги во материјалот, со длабење и гребенење во глината, каменот, дрвото или металот.

Хусковик: **Призор**, масло на платно (текстура)

Васил Василев: **Ана**, дрво (текстура во скулптура)

Ордан Петлевски: **Изгорување**, масло на платно (текстура)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Текстура е прикажување на материјалот на некоја површина во ликовното дело. Имаме текстури од природно и вештачко потекло, и текстура во ликовните творби.

НАСОКА

Насоката е ликовен елемент како дел од ликовниот јазик. Во ликовната уметност има форми кои дејствуваат на нашето око како да се движи во одреден правец. Одредени форми имаат *визуелна сила* кои го движат нашето око во одреден правец. Правецот на движење зависи од изгледот на формата или поставеноста на повеќе форми заедно. На пример: кога имаме претставено едно дрво, нашето око се движи нагоре - надолу, значи вертикално. Ако имаме претставено редица дрва, едни до други, нашето око ќе се движи лево - десно, односно хоризонтално.

Како ќе гледаме зависи од тоа како уметникот ги поставил линиите и површините во делото. Разликуваме *хоризонтална, вертикална и коса насока*, како и *дела без насока*.

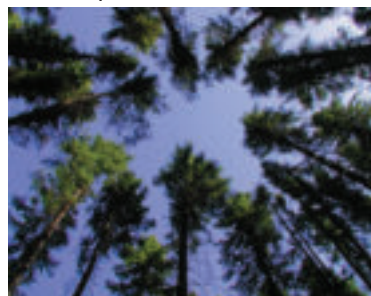
Жан Дибифе: **Врл врлина**, масло на платно (без насока)

Вертикална насока

Хоризонтална насока

Без насока

Вертикална насока

Коса насока

Хоризонтална насока имаме кога линиите и површините од делото го насочуваат нашето око да гледа лево и десно, односно хоризонтално.

На некои дела нашето око се движи горе - долу, односно вертикално. Ако е така, заклучуваме дека творбата има вертикална насока.

Ако нашето око во некоја форма, или во некое дело се движи косо, велíme дека имаме коса насока.

Во некои форми окото мирува и не се движи со што велíme дека таа форма е без насока. Без насока може да биде и целата творба ако линиите и формите се поставени така што визуелната сила не го движи окото ниту хоризонтално, ниту вертикално, ниту косо.

Алфред Сисле: **Регата во Хамптон**, масло на платно (хоризонтална насока)

Контраст на насока

Едгар Дега: **Девојка**, цртеж со молив (коса насока)

Хундертвасер: **Градина**, масло на платно (творба без насока)

Без насока

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Насока е визуелна сила која го движи окото во одреден правец во ликовното дело. Разликуваме хоризонтална, вертикална и коса насока. Имаме форми и дела без насока.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

24

ГОЛЕМИНА

Сè што гледаме околу нас има боја, разновидна форма, но и одредена големина. Некои нешта се помали, а некои се поголеми. Предметите се помали и поголеми во зависност кој предмет со кој се споредува. Велосипедот е помал од автомобилот кој е поголем, но автомобилот е помал од комбето кое е поголемо, но и комбето е помало од автобусот кој е поголем итн. Значи *дали нешто е помало или поголемо зависи од тоа со што го споредуваме.*

Сите ликовни дела се комбинирани од помали и поголеми големини на линии, површини, тонови, обоени површини, текстури, насоки, форми и волумен.

Мало

Големо

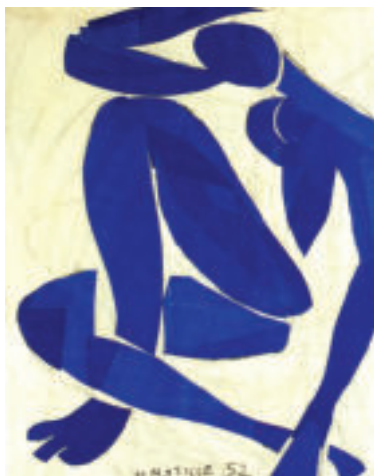
Поголемо

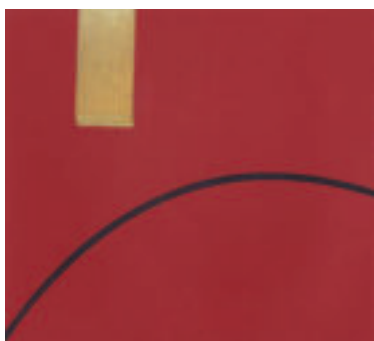
Творба со исти големини

Најголемо

Анри Матис: **Сина голотија IV**, работа на хартија (големина)

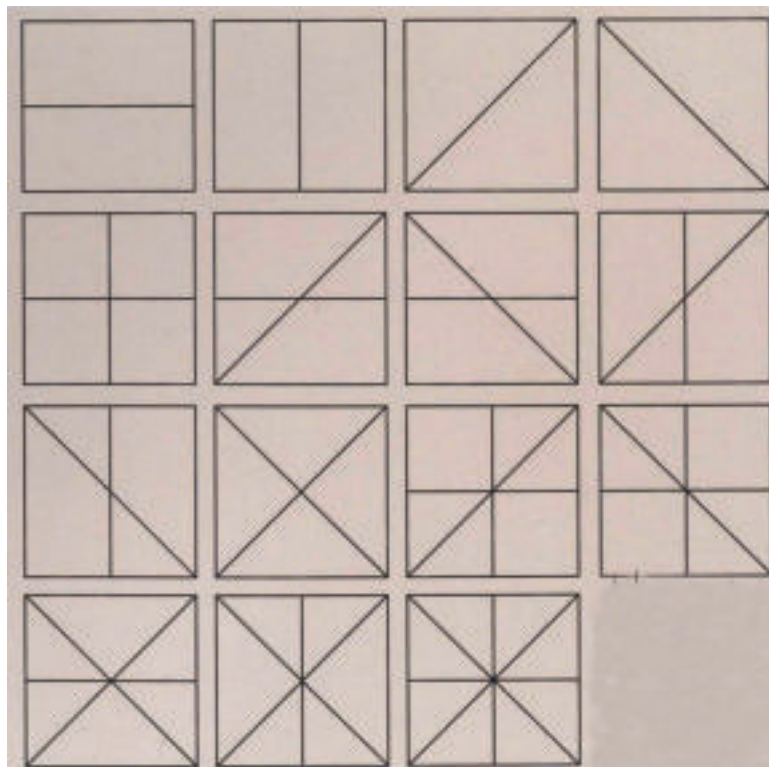
Филго де Фреитас: **Оживување** 1962 (пропорција)

Ианели Арканжело: **Без наслов**, сина композиција (пропорција)

Уметниците во историјата се труделе да најдат идеална комбинација на големините, тоа што го сликаат или вајаат да биде поубаво. Односот на различни големини го викаме *пропорција*. Пропорциите се многу важни при претставувањето на човекот и неговото тело, како и во архитектурата.

Пропорциите се битни и во повторувањето на големините, односно во ритамот. Ако повторуваме еден ист елемент, тогаш делото изгледа монотono, додека ако повторуваме разновидни елементи, делото изгледа поинтересно и поубаво за гледање.

Левит Сол: **Можни комбинации со прави линии и четири насоки**

ДА ЗАПОМНИМЕ:

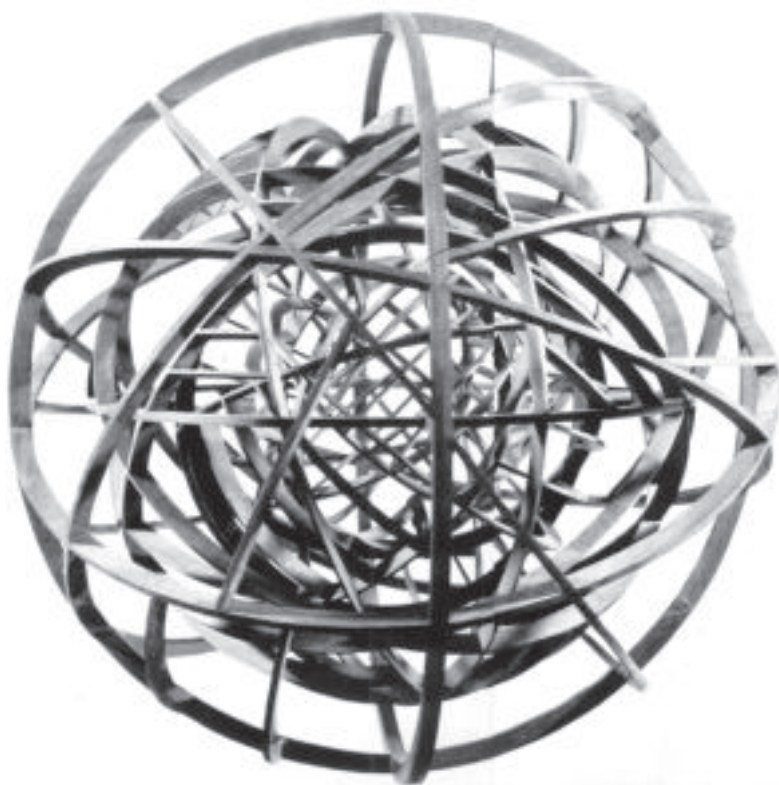
Големината е релативен поим и означува комбинирање на разни големини во една творба. Меѓусебниот однос на големините го нарекуваме пропорција.

ФОРМА

Знаеме дека формата е *надворешниот изглед на сè она што нè опкружува*, како и на она што се претставува во ликовната уметност.

Да се потсетиме дека имаме *дводимензионални* и *тродимензионални* форми. Со дводимензионални форми уметниците цртаат, сликаат и прават графика, а со тродимензионални форми скулпторите, односно вајарите ги обликуваат своите уметнички дела.

Формата по облик може да биде *отворена*, *затворена* или *перфорирана*. Отворена форма е кога просторот што ја опкружува може да навлезе во внатрешноста (чаша, ваза, шише, грне, капа).

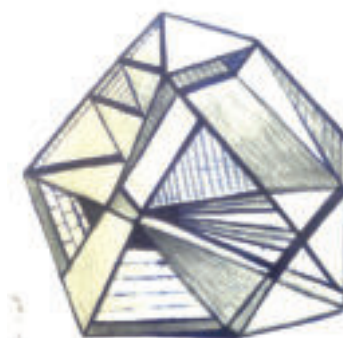
Венцислав Рихтер: X-1, алуминиум (перфорирана форма)

Дводимензионална форма

Динамични форми

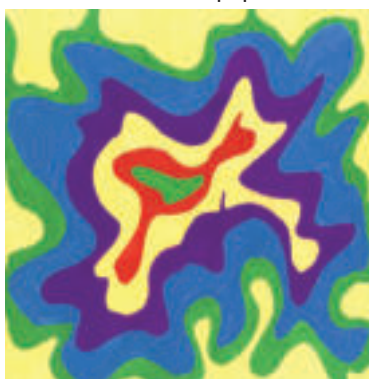
Сигатики форми
(компјутерска творба)

Перфорирана форма

Статични форми

Динамични форми

Формите врз окото на човекот дејствуваат *статично* и *динамично*, односно статичните форми кога ги гледаме дејствуваат мирно и не го движат погледот во некој правец.

Динамичните форми во себе имаат визуелна сила која го движи окото во одреден правец, односно формите не се статични.

Тродимензионалната форма која зафаќа дел од просторот се вика *волумен*. Скулпторите своите дела ги реализираат со волумен изработен од разни видови материјали. Волуменот може да биде *аглест* или *валчест*, *испакнат* или *вдлабнат*.

Јордан Грабуловски: **Просторни белези**, цемент (тродимензионална форма)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Форма е надворешниот изглед на сè она што нè опкружува. Имаме дводимензионални и тродимензионални форми. Формите можат да бидат: отворени, затворени и перфорирани. Разликуваме уште и статични и динамични форми.

ПРОСТОР

Сè она што нè опкружува околу нас е *простор*. Во просторот се движиме, работиме и се забавуваме. Улицата, училиштето, станот, собата, градот, небото, космосот, селото, полето... сè е простор. Овој простор го викаме *реален* затоа што постои и ние се движиме во него.

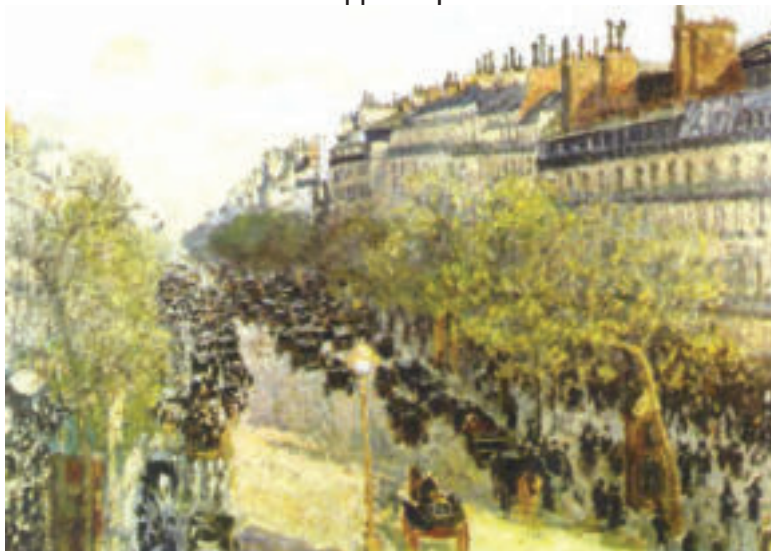
Уметниците на своите дела се обидуваат да го прикажат просторот од предисторијата до денес. Прикажувањето на просторот во уметничкото дело е *илузија на простор*.

Илузија на просторот може да се добие со *светли* и со *темни бои*. Светлите бои секогаш изгледаат подалечно, а темните поблиску.

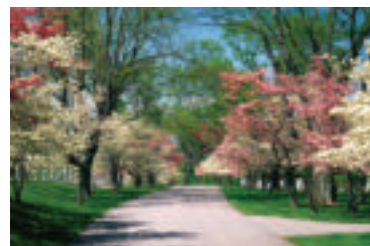
Илузија на просторот може да се претстави и со *поголеми* и со *помали форми*. Големите форми изгледаат поблиску, а помалите подалечно.

Најреалното прикажување на просторот уметниците го достигнале со употребата на *перспективата*.

Перспективата го прикажува просторот како што нашето око го гледа во реалноста.

Камиј Писаро: **Булеварот Монмартр навечер**, масло на платно (илузија на надворешен простор)

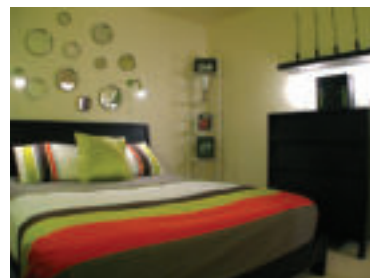
Реален отворен простор

Град, отворен простор, фотографија

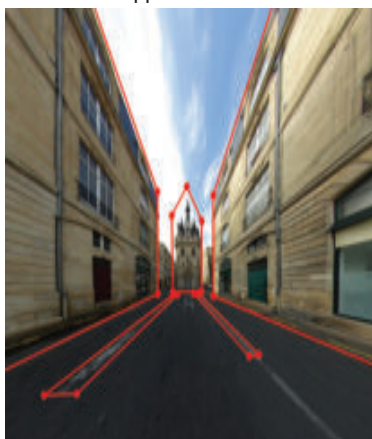
Природа, реален надворешен простор, фотографија

Затворен внатрешен простор, фотографија

Перспектива со хоризонт и една видлива точка

Перспектива

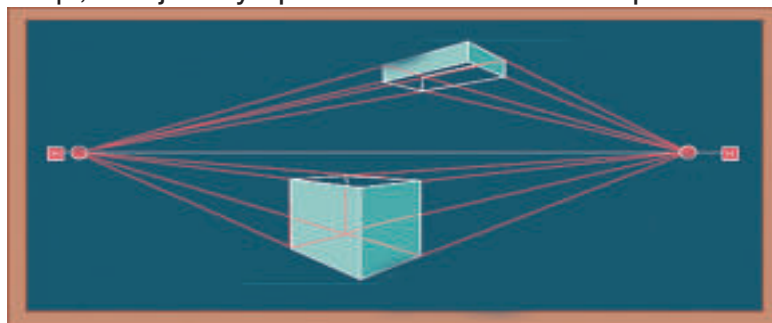

Алфред Сисле: Пат, масло на платно (перспектива)

На пример: ако застанеме на средината на железничката пруга или улица, ние на висина на нашите очи имаме *видикова линија* во која се спојува хоризонтот, односно небото и земјата. На таа видикова линија, односно хоризонтот има *видикова точка* во која се спојува сè што гледаме, се спојуваат линиите кои изгледаат сè потесни и потесни, иако не се. Во таа точка се спојуваат и столбовите кои се до линиите.

При употребата на перспективата имаме една видикова линија, а може да имаме две видикови точки, лево и десно. Со перспектива може да се претстави сè она што го гледаме во внатрешниот и во надворешниот простор, улици со згради, објекти, возила и луѓе, и внатрешноста на просторот со сите предмети.

Перспективата ја употребуваат ликовните уметници, а најмногу архитектите во своите проекти.

Перспектива со хоризонт и две видикови точки

Архитектонска скица со перспектива

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Простор е сè она што нè опкружува. Разликуваме реален простор и илузија на простор. Просторот се прикажува со светли и темни бои и со помали и поголеми форми. Најреално прикажување се постигнува со перспектива.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

30

КОНТРАСТ

Контрастот е ликовен принцип кој може да се примени со сите ликовни елементи. Контрастот значи *спротивност на различни вредности во една творба*. Контрастот може да биде со послаб и со појак интензитет.

Тоновите што се движат од црна до бела во ликовното дело можат да се комбинираат во контрастна композиција.

Контрастот може да се добие со употреба на линијата, ако во една творба се употребат *прави и криви, дебели и тенки, куси и долги* линии.

Контрастот честопати се применува со употреба на *темни и светли* бои во една творба. Светлото и темното прават голем контраст. Контрастот може да се забележи и помеѓу примарните и секундарните бои.

Контраст на големина и боја (ученичка творба)

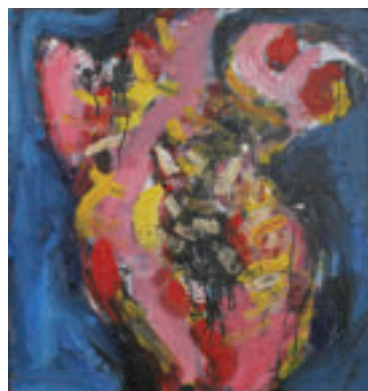
Димитар Кичевски-Мичо:
Циклус Феникс, масло на платно (контраст на насока)

Контраст на линија

Ордан Петлевски: **Цртеж**, туш, перце (контраст на линија)

Андријана Пулеми: **Слика**, масло на платно (контраст на топли и ладни бои)

Контраст на светло и темно

Марија Костојчиновска: **Ерик**,
масло на платно
(контраст на светло-темно)

Многу ефектни ликовни творби се направени со примена на *комплементарниот* контраст. При овој контраст се добиваат интересни и звучни бои на ликовното дело. Со овој контраст се засилува меѓусебниот интензитет на боите.

Големи и мали големини на линија, површина или други форми многу често се комбинираат контрастно во една творба.

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Контраст е употреба на спротивни вредности во една ликовна творба. Контрастот се добива со сите ликовни елементи.

Никола Мартиновски: **Мајка со дете**, масло на платно (контраст на топли и ладни бои)

Мирослав Масин: **Бакнежи**, масло на платно (контраст на големина и боја)

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

32

РИТАМ

Ритамот или повторувањето е ликовен принцип кој се применува во одредени ликовни творби. Ритам е кога некој ликовен елемент се *повторува едно по друго повеќе пати во една творба*.

Повторувањето често се среќава кај народните ракотворби од предисторијата до денес, во дезенот, како и во архитектурата.

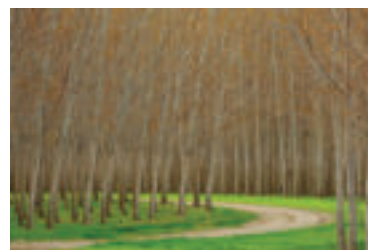
Македонски народен вез (ритам на форма и боја)

Повторувања во архитектурата

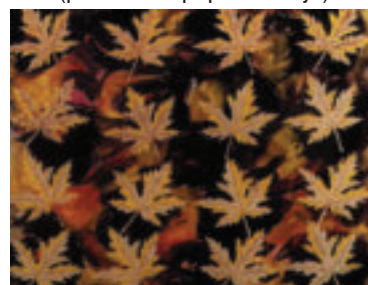
Повторувања во архитектурата

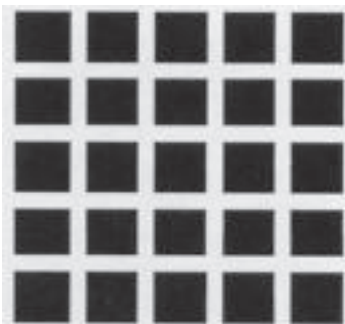
Повторувања во природата

Орнамент
(ритам на форма и боја)

Дезен (ритам на форма и боја)

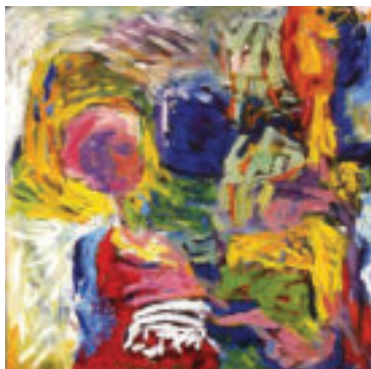
Регуларен ритам

Алтернативен ритам
(компјутерска творба)

Алтернативен ритам

Томе Мишев: **Дијалог**, масло на платно (слободен ритам)

Разликуваме два вида ритам, *регуларен* и *алтернативен*. *Регуларен* ритам е кога еден ист елемент воопшто не се менува при повторувањето. Значи, тој се повторува повеќе пати. Повторувањето може да биде хоризонтално, вертикално или во сите насоки.

Алтернативниот ритам е поинтересен со тоа што кај него можат да се менуваат два или повеќе видови елементи различни по форма, боја, тон или големина.

Умберто Бочони: **Единствени форми на континуитетот на просторот**, бронза (слободен ритам)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Повторувањето на ликовните елементи едно по друго го нарекуваме ритам. Разликуваме регуларен и алтернативен ритам.

ХАРМОНИЈА

Знаеме дека хармонијата е ликовен принцип со кој ги комбинираме ликовните елементи во меѓусебни *хармонични комбинации*. И цртежот и сликата, скулптурата и дизајнот го применуваат овој принцип за да добијат хармонија во творбата.

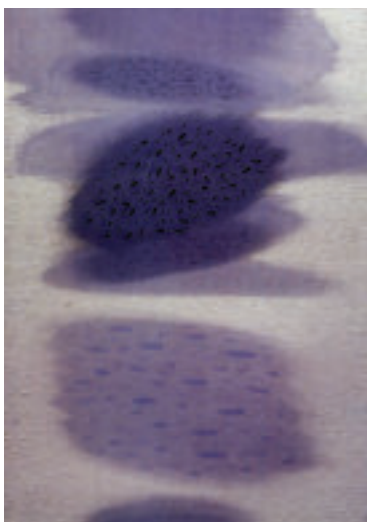
Хармонија во едно ликовно дело можеме да постигнеме ако ја изведеме со слични линии, бои, тонови, текстури и со други елементи. Ваквата хармонија со сличности се вика *хармонија по аналогича*.

Хармонија со ахроматски тонови

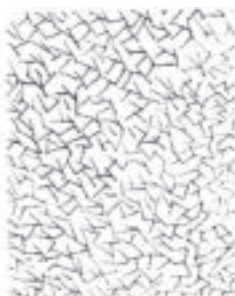
Васко Ташковски: **Крајбрежно дрво**, туш, перце
(хармонија со линија)

Вељо Ташовски: **Простор II**, комбинирана техника
(хармонија со тон)

Хармонија со тон

Хармонија со линија, форма, текстура, големина и ритам

Пабло Пикасо: **Сон**, масло на платно (хармонија со форма)

Хармонија постигнуваме ако во една творба употребиме слични криви, слични дебели, тенки, долги или куси линии. Ако употребиме слични осветли или потемни тонови или слични големини.

Со бојата можеме да постигнеме хармонија ако употребиме слични бои во една творба. На пример: сина, зелена, зелено - сина и жолта; црвена, портокалова и жолта; сина, виолетова и црвена итн.

Анри Русо: **Сон**, масло на платно (хармонија со форма и боја)

Стентон Мекдоналд Врајт: **Организација 5**, масло на платно (хармонија со форма)

Рубенс Корубин: **Во моето ателје**, акрилик (хармонија со тон)

Илија Кочовски: **Предел**, дрворез (хармонија со линија и големина)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Со комбинирање на слични вредности добиваме хармонија. Овој начин го нарекуваме хармонија по аналогија.

РАМНОТЕЖА

Рамнотежата е ликовен принцип и дел од ликовниот јазик со кој се запознаваме претходно, но секогаш е присутен во нашето ликовно изразување.

Рамнотежата е одлика на сите нас и на она што нè опкружува. Човекот се стреми кон умствена и физичка рамнотежа, природата за да се сочува постигнува рамнотежа. Овој принцип во секојдневното живеење е важен за зачувување на целината на животот и опстанокот.

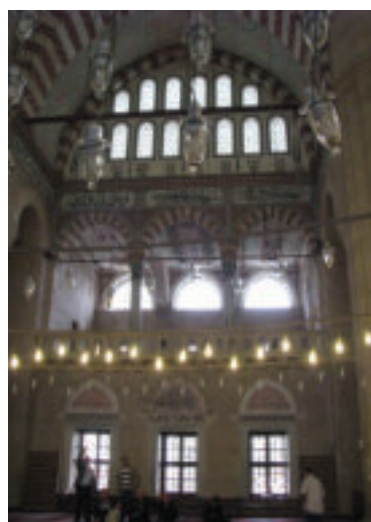
Рамнотежата во една ликовна творба се постигнува со начинот на *комбинирање на ликовните елементи во една целина*.

Пабло Пикасо: *Госпоѓици од Авињон*, масло на платно (асиметрија)

Симетрија во природата

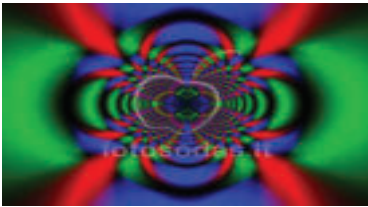
Симетрија

Орнамент (симетрија)

Асиметрија

Симетрија (компјутерска творба)

Начинот на добивање рамнотежа го постигнуваме со средување по пат на *симетрија* или *асиметрија*. Според тоа, разликуваме симетрична и асиметрична рамнотежа.

Да се потсетиме дека симетрија се добива кога на две половини од творбата, на левата и десната, поставуваме еднакви вредности на исто место, со идентичен распоред.

Во ликовниот јазик принципот рамнотежа има задача да ја регулира таа вредност во ликовната творба, во цртежот, сликата, графиката, скулптурата или дизајнот.

Димитар Кондовски: **Без наслов**, масло на дрво (асиметрија)

Данчо Калчев: **Слика 1323**, масло на дрво (асиметрија)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Рамнотежа е комбинирање на ликовните елементи во една целина по пат на симетрија и асиметрија.

ГРАДАЦИЈА

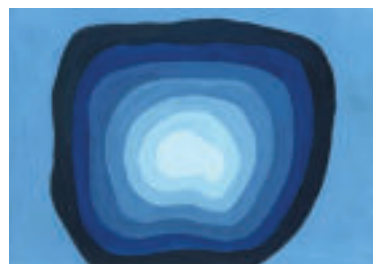
Во ликовниот јазик постои ликовен принцип наречен градација. Овој принцип ни покажува дека секој ликовен елемент може *постепено да се промени од една вредност во друга*. Тонот може да се промени од светол кон потеман постепено, бојата од жолта да премине полека кон зелена, па сина, потоа кон виолетова сè до црвена. Градација на бојата најдобро може да се забележи кај спектарот на боите.

Теодор Жерико: **Портрет на старица**, масло на платно
(градација со тон)

Градација со боја

Градација со тон

Градација со линија и насока

Градација со текстура

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

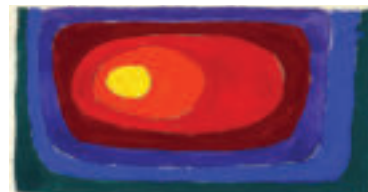
Градација со големина

И формата може да го промени својот лик по пат на градација така што од триаголник, со постепена промена, може да се трансформира во круг.

Во архитектурата често се применува принципот на градација при што просторот постепено се намалува.

Градација со големина

Градација со форма

Пабло Пикасо: **Жена која пегла**, масло на платно (градација со тон)

Јан Вермер: **Девојка**, масло на платно (градација со тон)

М. Краљевик: **Девојка со модри чорапи**, масло на платно (градација со тон)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

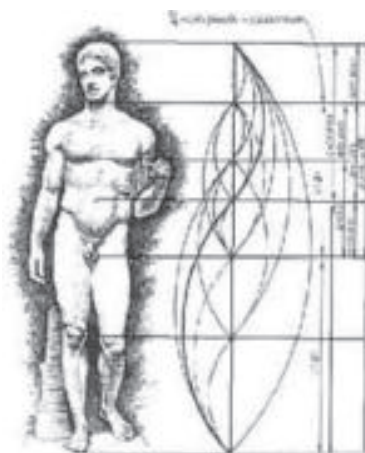
Градација е постепено преминување на ликовните елементи од една вредност во друга.

ПРОПОРЦИЈА

Ликовниот уметник секогаш се стреми кон тоа да ја претстави убавината на нештата кои нè опкружуваат.

Во цртежот, сликата, графиката и во скулптурата се комбинираат разни големини во една целина со цел да се добие идеална убавина. *Односот на големините во една целина се вика пропорција.*

Уметниците секогаш се стремеле кон тоа да ја изнајдат идеалната пропорција на човечкото тело со што би ја претставиле убавината на човекот.

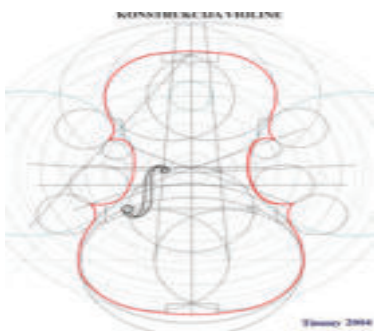

Пропорција на човечкото тело

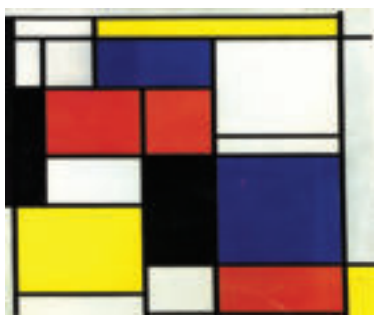

Македонска куќа (пропорција)

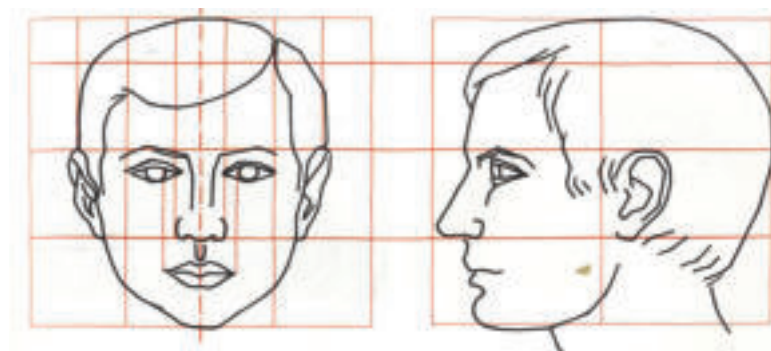
За убавината на пропорциите на сите нешта, на објектите од архитектурата и на ликовните дела човекот нашол решение. Грчките архитекти своите храмови и други објекти ги граделе по пропорција. Грчките скулптори човечкото тело го вајале според одредени пропорции за кои сметале дека се идеални за претставување на убавината на човечкото тело.

Инструмент (пропорција)

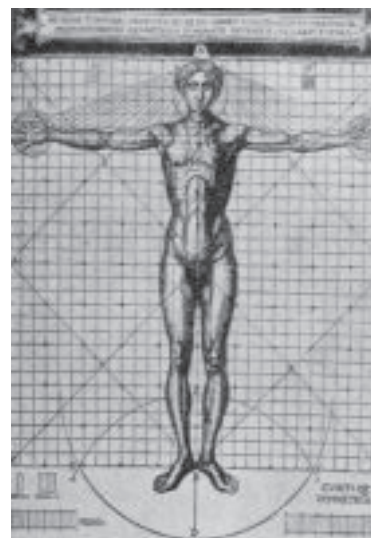
Пит Мондријан: Табло II, масло на платно

Човечки лик (пропорција)

Гауди: Катедралата во Барселона, (пропорција во архитектурата)

Витрувије: Шема на човек, цртеж (пропорција)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Пропорција е меѓусебниот однос на големините во една уметничка творба.

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ

42

ЕДИНСТВО

Единството е ликовен принцип кој е сличен со хармонијата. Негова цел е во ликовната творба да ги соедини сите делови во една целина.

Овој принцип се постигнува со употреба на еднакви или слични линии, текстура, тон, боја, форма, волумен, големини, насока или простор.

Единство со боја

Михал Ларинов: **Слика**, масло на платно (единство со слични вредности)

Душан Џамоња: **Метална скулптура 3**, (единство со текстура)

Амадео Модилјани: **Мадам Пампадур**, масло на платно (единство со боја)

Петар Лубарда: **Косовска битка**, масло на платно (единство со форма и со боја)

Анри Матис: **Распрскување на листови**, гваш (единство со форма и со големина)

Јан Арп: **Планина, сидро, папок**, масло на платно (единство со форма)

Единство со форма

Пол Гоген: **Мртва природа**, масло на платно (единство со тон и со боја)

Клод Моне: **Пејзаж**, масло на платно (единство со боја)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Со употреба на слични вредности на ликовните елементи се постигнува единство во ликовното дело.

КОМПОЗИЦИЈА

Во композицијата како ликовен принцип, ликовниот уметник се обидува ликовно да ги *распореди елементите во една уметничка целина*. Во композицијата се распоредуваат линиите, боите, тоновите, формите, волуменот, текстурата со цел да се добие целина која има уметничка вредност.

Исто како и кај другите уметности, композицијата се стреми да направи распоред на зборовите во еден уметнички текст, а во музиката композиторот ги распоредува, односно компонира нотите во мелодија која слушателот со задоволство ја слуша и ужива во нејзината убавина.

Христос седржител, икона, Охрид (вертикална композиција)

Васил Василев: **Вертикална асоцијативна форма 5**, дрво (вертикална композиција)

Африм Спахиу: **Пејзаж**, фотографија (хоризонтална композиција)

Жан Персон: **Прости ми**, масло на платно (хоризонтална композиција)

Ел Греко: **Портрет на Св. Андреа**, масло на платно (дијагонална композиција)

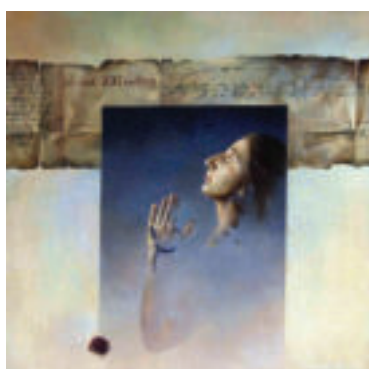
Фернанд Леже: **Полихроми нуркачи**, масло на платно (затворена композиција)

Ханс Себалт: **Адам и Ева**, бакропис (вертикална композиција)

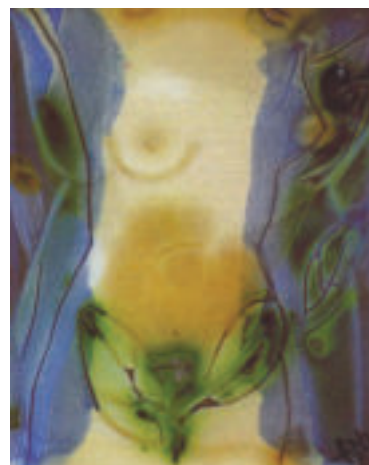
Лов на бикови, фриз, Багдад (хоризонтална композиција)

Константин Качев: **Лихнида**, масло на платно (вертикална композиција)

Амадео Модилјани: **Акт со огрлица**, масло на платно (дијагонална композиција)

Љ. Њерш: **Торзо**, масло на платно (вертикална композиција)

Отворена композиција

Композицијата се добива со распоред на боите, примарни, секундарни, ладни и топли, на тоновите, линиите и другите ликовни вредности.

Композицијата во ликовната творба може да биде *хоризонтална*, *вертикална* или *дијагонална*, во зависност од тоа како се движи нашето око при гледање на ликовното дело.

Ако композицијата е долго хоризонтална и во неа се редат во ритам повеќе форми и големини, тоа го нарекуваме *фриз*.

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Композиција е распоред на ликовните елементи во една целина. Разликуваме хоризонтална, вертикална и дијагонална композиција.

Со мотивот во ликовната уметност се запознаваме во претходното одделение. Видовме дека ликовната уметност ги задоволува духовните потреби на човекот. Чувствуваме задоволство и убавина кога гледаме еден цртеж, слика, вајарско дело или графика.

Содржината на ликовното дело може да биде препознатлива, односно во неа да препознаеме некој лик, предмет или дејство, но може да биде и дело кое е составено од убави комбинирани линии, бои, тонови, површини, волумен во кои нашето око и ние самите уживаме и се одмораме.

Ако во ликовното дело препознаваме лик на човек, предмет, дел од природата или нешто друго, велíme дека тоа дело има *мотив*. Мотивот може да биде *портрет, автопортрет, карикатура, фигура, акт, жанр, животни, ентериер, пејзаж* или *мртва природа*.

Ако пак во ликовното дело имаме само комбинација на линии, бои, текстура, тонови, волумен, форми и сл. велíme дека тоа дело е без мотив, односно дека е *апстрактно*.

Леонардо да Винчи: **Мона Лиза**, масло на платно (со мотив)

Марк Ротко: **Бела и зелена во сина**, масло на платно (апстрактно)

Енди Ворхолд: **Портрет на Мик Цегер**, графика

ПОРТРЕТ

Кога на ликовното дело е претставен лик на човек, тој мотив го нарекуваме *портрет*. Уметниците многу често низ историјата и денес прикажувале портрети на луѓе, владетели, видни и заслужни луѓе или обични луѓе со разни професии. Уметниците во изработката на портретот се стремат да го прикажат физичкиот изглед на човекот, но во исто време да ги претстават и неговата психолошка карактеристика и изразот на лицето.

АВТОПОРТРЕТ

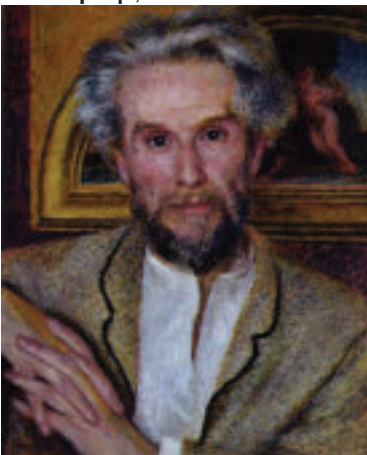
Автопортрет е кога авторот го претставува својот лик на ликовното дело. Имáme творби во кои се прикажува само ликот на авторот, а многу често низ историјата сликарот кога слика групна сцена со многу ликови во некое дејство, на некој лик од групата го слика својот автопортрет. Така се случува во сцени со историско, библиско или митолошко дејство.

Енди Ворхолд: **Портрет на Ингрид Бергман**, сито-печат

Благоја Николовски: **Портрет на старица**, масло на платно

Огист Реноар: **Портрет на Виктор Чоку**, масло на платно

Пол Сезан: **Автопортрет**, масло на платно

Камиј Писаро: **Автопортрет**, масло на платно

Мирослав Краљевиќ: **Автопортрет со куче**, масло на платно

Антоан Вато: **Автопортрет**, масло на платно

КАРИКАТУРА

Карикатурата е специфичен мотив во кој уметникот ја потенцира психолошката карактеристика на човекот, неговата несекојдневна, смешна, непријатна или нечовечна особина, односно негативните особини кај луѓето.

Оноре Домие: **Конте**, бронза

Оноре Домие: **Карикатура**, литографија

Оноре Домие: **Вообразениот болен**, литографија

Оноре Домие: **Криспен и Скапен**, масло на платно

ФИГУРА

Самото име на мотивот ни објаснува дека делата во кои е присутен овој мотив ни прикажуваат *фигура* на луѓе. Овој мотив е многу значаен за нас затоа што ни го прикажуваат човекот и неговата карактеристична облека низ историјата бидејќи во овој период не постоела фотографијата како документ на времето.

Преку овој мотив се запознаваме како биле облечени луѓето во дамнешни времиња, во Египет, Рим, Грција, во разни историски периоди, а во нив препознаваме владетели, свештеници, војници, занаетчии, разни професии и обични луѓе.

Оноре Домие: **Адвокат**, лавиран туш

АКТ

Ако на ликовното дело препознаваме голо човечко тело, на маж или на жена, велиме дека тој мотив е *акт*.

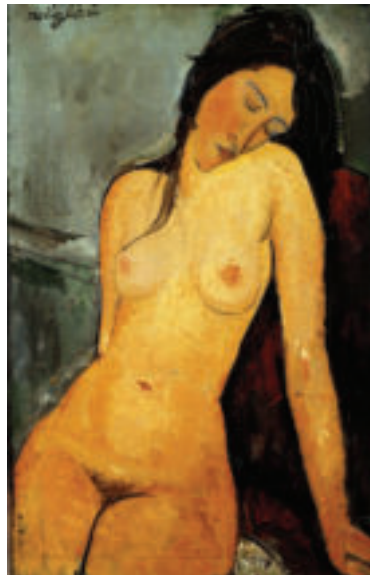
Актот бил мотив на уметникот уште од пред-историјата до денес. Преку овој мотив уметникот ни ја претставува убавината и складноста на човечкото тело без облека. Многу уметници во своето творештво имаат направени дела со овој мотив.

Огист Реноар: **На прошетка**,
масло на платно

Ангелико: **Св. Катерина**, темпера

Амадео Модилјани: **Гола жена**,
масло на платно

Пол Гоген: **Тахијанка**,
масло на платно

Константин Качев: **Лихнида**,
масло на платно

Огист Роден: **Бакнеж**, мермер

Иван Мештеровик: **Сеќавање**,
мермер

ЖАНР

Уметниците го цртаат и го сликаат она што го доживуваат, гледаат, односно она што ги опкружува во животот. Многу често на своите дела прикажуваат сцени од секојдневниот живот, луѓе, собири, обичаи, разни дејства. Овој мотив го нарекуваме *жанр-сцени*.

Преку овие дела на кои се претставени жанр-сцени, ние, денешните луѓе, се запознаваме со животот на луѓето низ историјата.

Осознаваме како тие се облекувале, како живееле, со кои алатки се служеле, како изгледала нивната околина, живеалиштата. И овој мотив е документ за времето во кое биле создадени делата.

Диего Веласкез: **Ковачница**,
масло на платно

Едгар Дега: **Чаша пелинковец**,
масло на платно

Јан Вермер: **Пијанистки**, масло
на платно

Едуард Моне: **Појадок на
трева**, масло на платно

ЖИВОТНИ

Животните секогаш биле дел од животот на човекот, како домашни или животни во природата. Некои од нив му помагале да опстане, да се прехрани, а некои му служеле со нивната убавина или за забава. Во историјата некои цивилизации и народи го земале ликот на некое животно како нивни симбол на убавина или моќ, како што е ликот на коњ, сокол, бик, лав, орел и сл.

И ликовните уметници на своите дела ги прикажувале животните сакајќи да ја претстават нивната убавина и сила. Претставувањето на животните како мотив го нарекуваме *анимализам*.

Предисториски цртеж
од Ласко

ЕНТЕРИЕР

Ентериер е мотив кога уметникот го прикажува внатрешниот простор на домот или други простории во кои живее или работи. Како и другите мотиви, и овој мотив е документ за времето во кое е направено делото.

Црвен сад во облик на говедо, теракота, Техеран

Леонардо да Винчи: **Студија на коњ**, цртеж

Релјеф

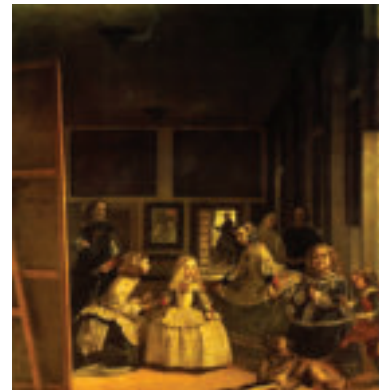
Пабло Пикасо: **Коза**, бронза

Тулуз Лотрек: **Црн играч во бар**, цртеж

Вермер: **Соба**, масло на платно

Веласкез: **Мали дворски дами**, масло на платно

Винсент ван Гог: **Нокна кафеана**, масло на платно

ПЕЈЗАЖ

Сите ние сакаме да одиме во природа за да уживаме во нејзината убавина. И ликовните уметници прикажувајќи ја убавината на планините, шумите, езерата, полињата, реките, небото, селата и градовите ни ја пренесуваат таа убавина во нашите домови, галерии или во просторот во кој се движиме. Овој мотив се нарекува *пејзаж*.

Адем Кастрати: **Зимски пејзаж**,
масло на платно

Рубенс Корубин: **Градина**,
акрилик

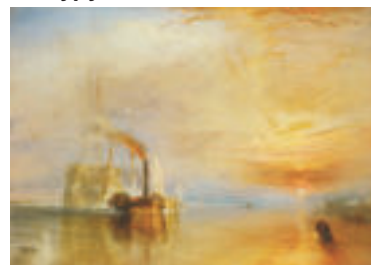
Никола Мартиновски: **Пејзаж од Запрешич**,
масло на платно

Васко Ташковски: **Плажа на диносауруси**,
масло на платно

Питер Бројгел: **Ловци на снегот**,
масло на платно

Пол Сезан: **Залив Лестења**,
масло на платно

МРТВА ПРИРОДА

Уметникот ги забележува сите нешта околу себе и ги одбира како содржина за своите дела. Ако на делото препознаваме разни предмети, растенија, или мртви животни, велиме дека во делото како мотив е претставена *мртва природа*.

Данчо Калчев: **Мртва природа**, масло на платно

Едуард Моне: **Цвеќе**, масло на платно

Пабло Пикасо: **Зелена мртва природа**, масло на платно

Еуген Делакроа: **Мртва природа**, масло на платно

Драган Најденовски: **Мртва природа**, масло на платно

Пол Сезан: **Мртва природа**, масло на платно

Во претходното одделение се запознавме со ликовната уметност и ликовните подрачја. Веќе знаеме дека имаме цртање, сликање, скулптура, графика и визуелни комуникации и дизајн.

Ако уметникот употребува некој материјал со кој преку линија, текстура или други форми се изразува со цртање, велиме дека тоа дело спаѓа во подрачјето цртање.

Во ликовното подрачје сликање, уметникот прави слики во кои се изразува со боја и обоени површини. Ова подрачје секогаш било најмногу присутно во ликовната уметност.

Кога ликовното дело се изработува по пат на печатење, со што се добиваат повеќе исти ликовни творби, велиме дека тоа подрачје е графика.

Рубенс Корубин: **Пејзаж под месечина**, акрилик

Колио Каранфилов: **Глава црвена**, теракота

Цртеж

Рембрант: **Плетенки**, лавиран туш

Клод Моне: **Катедралата во Руен**, детаљ

Дизајн на списание

Цртеж, туш, јаглен

Керамика, теракота

За разлика од цртежот, сликата или графиката, уметниците скулптори изработуваат дела во просторот. Тоа се скулптури или релјефи направени од разни материјали, како што се: каменот, металот, дрвото или пластиката.

Освен што имаме уметници кои изработуваат уметнички дела, постојат и уметници кои ги имаме како *дизајнери*. Тоа се уметници кои го креираат изгледот на предметите за секојдневна употреба. Овие уметници го разубавуваат нашето секојдневие и предметите што ги употребуваме.

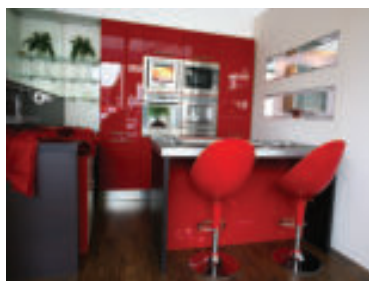
Дизајнерите го осмислуваат изгледот на кориците и илустрациите за учебниците и книгите кои ги читаме, весниците и списанијата, плакатите, рекламите, билбордите, амбалажата на производите што ги купуваме во продавница, облеката, играчките, предметите за домаќинство, мебелот, автомобилите и сè она што го среќаваме околу нас.

Дизајн на накит

Царска поворка, фриз, релјеф, мермер

Дизајн на ентериер

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Ликовната уметност се дели на следните ликовни подрачја: цртање, сликање, скулптура, графика и визуелни комуникации и дизајн.

Како во претходното, така и во ова одделение ќе цртаме, а во исто време ќе го развиваме нашето ликовно изразување преку цртеж.

Цртежот е ликовна творба со која се изразуваат и се изразуваат ликовните уметници без разлика дали се сликари, графичари, скулптори или дизајнери. Во уметноста цртежот служи како почеток во создавањето на ново ликовно дело, забележување на почетната идеја и понатамошна разработка како тоа дело ќе изгледа.

Забележувањето на почетната идеја се прави со скица или кроки-цртеж. Скица или кроки е брз цртеж на нешто што го гледаме или на некоја идеја која во моментот сме ја замислиле. Скицата се прави со брзи и едноставни потези без прикажување на детали.

За разлика од скицата, со цртежот се прават и студии на она што ќе се слика, моделира или дизајнира. Студија во ликовната уметност е творба во која уметникот во детали ги прикажува нештата. Тоа се прави подолго време и се посветува посебно внимание.

Знаеме дека може да се црта со сите материјали кои на хартијата оставаат траги.

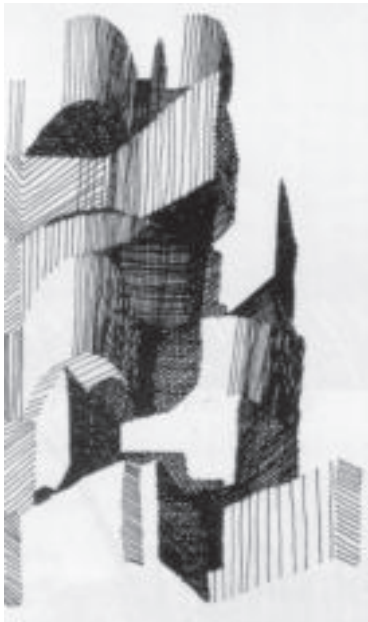
Рембрант: **Скица за слика**, цртеж

Данчо Ордев: **Акт**, кроки, туш, дрвце

Едгар Дега: **Балерина**, цртеж

Душан Џамоња: **Скица за споменик**, туш, перце

Леонардо да Винчи: **Студија за последна вечера**, цртеж

Душан Џамоња: **Скица за скулптура**, туш, перце

Брза скица на човек

Едгар Дега: **Цртеж, јаглен**

Васко Ташковски: **Дрво на периферија**, туш, перце

Студија со молив

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Во цртањето ликовно се изразуваме со цртеж. Скица или кроки е брз цртеж, а студија е детален цртеж.

ТЕКСТУРА

Во ликовната уметност се црта сè она што може да се види околу нас и сè она што можеме да си го замислиме во нашата фантазија. Сето тоа што го гледаме и замислуваме го прикажуваме со линија.

Како во природата, така и во цртежот секоја форма има своја карактеристична површина. Површините не се исти, некоја е рапава, некоја мазна, груба или нежна. Веќе знаеме дека претставувањето на карактерот на површините претставени со цртање го нарекуваме *текстура*.

Тексурата во цртежот ја прикажуваме со разновидни линии, но може и со точки. Ако употребиме точки, ние треба да измислиме разни видови, големи, мали, во разни комбинации, повеќе и помалку густо нанесени. Истото важи и за линиите кои треба да бидат разновидни, дебели, тенки, долги, куси, криви и прави и нанесени во разни комбинации.

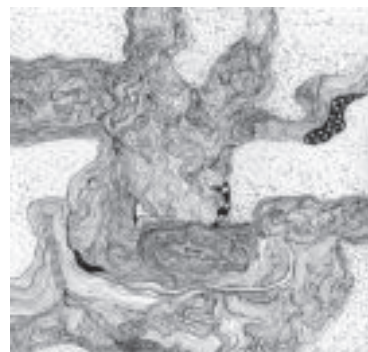
Ако на нашиот цртеж можеме да ги разликуваме нацртаните форми според разновидноста на текстурата, ние сме успеале да го прикажеме материјалот на цртежот.

Ордан Петлески: **Распукување**, туш (текстура)

Камиј Писаро: **Саем на свињи**, туш и перце (текстура со точки)

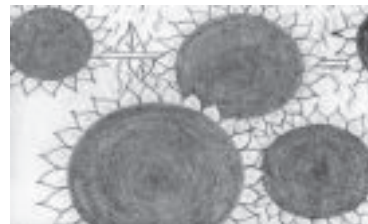
Текстура со линија и точки

Текстура со линија

Винсент ван Гог: **Пейзаж**, туш, перце (текстура)

Текстура

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Тексурата во цртежот ја добиваме со употреба на разновидни линии и комбинација на точки.

ФОРМА

Цртеж, молив

Амадео Модилјани: **Човек со брада**, туш

Скица, цртеж, туш

Статични форми

Динамични форми

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Формите во цртежот можат да изгледаат статично и динамично.

Во ликовниот јазик се запознаваме со формата како ликовен елемент. Сè она што сакаме да го нацртаме има форма, а тоа е ликот на она што го гледаме или замислуваме. Во цртањето се изразуваме со дводимензионални форми кои ги прикажуваме со линија.

Кога гледаме еден цртеж, тој може да изгледа смилено или немирно, во зависност од тоа со какви линии и форми е нацртан. Секоја форма во себе содржи визуелна сила која го движи окото во одреден правец со што некои форми изгледаат смилено, односно велеме дека се *статични*. Оние форми кои изгледаат немирно ги нарекуваме *динамични*.

Ако во цртежот употребиме повеќе статични форми, цртежот ќе изгледа смилено, а ако употребиме повеќе динамични форми и самиот цртеж ќе изгледа немирно, односно динамично. Кои и какви форми и линии употребуваме најчесто зависи од нас, од нашиот карактер и од личноста.

ПРОСТОР

Знаеме дека во ликовната уметност прикажуваме илузија на простор, односно реалниот простор што нè опкружува го прикажуваме со линија, боја, тон или со друг ликовен елемент.

Во цртањето е важно да добиеме илузија на блиску и далеку. Ако нацртаме помали и поголеми форми, помалите изгледаат како да се подалеку, а поголемите поблиску. На пример, помала и поголема фигура на човек, во цртежот помалата изгледа како да е подалеку и обратно.

Во цртежот често употребуваме простор со помош на *перспектива*.

Во перспективата имаме *хоризонт*, односно *видикова линија* и *видикова точка* во која се спојуваат сите линии од она што го гледаме. На пример, ако застанеме на средината на улицата сите паралелни линии околу нас, од тротоарите, зградите, дрворедот се движат кон хоризонтот, се смалуваат и се спојуваат во видиковата точка. Ова можеме да го видиме на примерите во учебников.

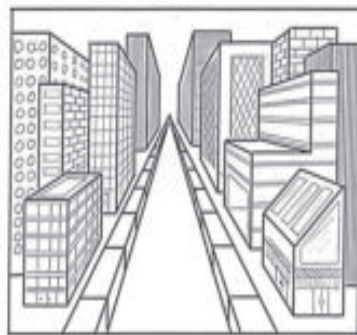
Перспектива со хоризонт и две видикови точки

Реален простор со големо-мало

Перспектива, цртеж

Перспектива со видикова точка

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Илузија на простор се прикажува и во цртежот со помош на големи и мали форми и со перспектива.

КОНТРАСТ

Контраст на линија

Ликовниот елемент контраст често е присутен во цртањето. Контраст добиваме со употреба на разновиден интензитет на линиите, подебели и потенки, долги и куси, прави и криви. Со разновидноста на интензитетот на линијата добиваме цртеж со богатство на разновидни линии.

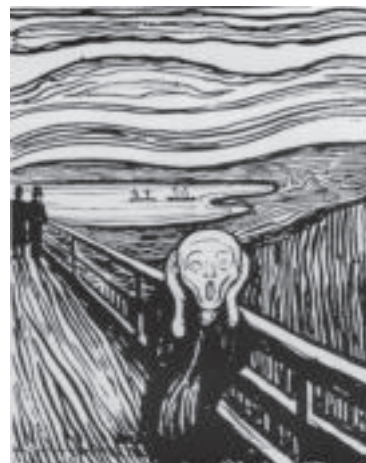
Контраст на линија (детска творба)

Контраст на линија

Винсент ван Гог: **Жолта куќа**, туш, перце (контраст на линија и текстура)

Едвард Мунк: **Врисок**, туш (контрастна линија)

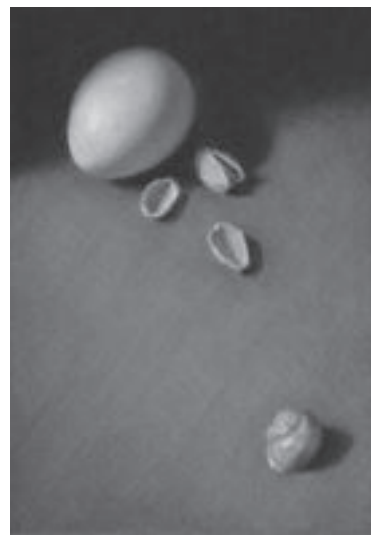
ДА ЗАПОМНИМЕ:

Со употреба на разновидни линии добиваме контраст во цртежот.

КОМПОЗИЦИЈА

Свесно или несвесно секој што црта прави композиција на површината на која црта. Ние ги редиме формите и линиите во еден распоред за кој мислиме дека е најдобар со што градиме композиција по *наша желба и замисла*.

Композиција правиме од слободни или геометриски тела или форми, линии, точки, текстура. Кога цртаме мртва природа со овошје или други плодови, ние ги компонираме така што цртежот да ни биде со убава композиција, значи не ги распоредуваме случајно по целата површина, без цел или без чувство.

Цртеж, молив

Мртва природа, пастел

Мртва природа, пастел

Цртеж, пастел

Мртва природа, молив

Мртва природа, молив

ДА ЗАПОМНИМЕ:

И во цртежот градиме интересна композиција на ликовните елементи по *наша желба и замисла*.

ТУШ

Васко Ташковски: **Куќа во старо Скопје**, туш, дрвце

Анри Матис: **Акт во студио**, туш, перце

Како ученици, најчесто цртаме со *црн туш*, но можеме да работиме и со *тушеви во боја*. Постојат тушеви со многу интересни бои за цртање. Со нив можеме да цртаме со *метално перце со остар врв*, со *дрвце* или со *четка* која има врв. Тушевите во боја се интересни затоа што ни овозможуваат да направиме цртеж богат со разнобојни линии и површини, обоен со разновидни бои.

Со тушевите во боја се црта на ист начин како и со црниот туш. Се црта на мазна подлога, а најдобро е на хамер-хартија. Покрај тоа што можеме да цртаме, кога ќе го завршиме цртежот, ние можеме тушот да го разредиме со четка и вода и да направиме *лавиран цртеж*. Тоа значи дека формите, односно нештата што сме ги нацртале можеме да ги поминеме со четката како да ги сликаме, со разни бои или со една боја, со посветли и потемни тонови.

Какви линии и каква боја ќе употребиме зависи од нашата идеја која сме ја замислиле како автори.

Бонард: **Петел**, туш, четка

Лавиран цртеж со туш и четка

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Тушот е цртачка техника. Цртаме со перце, дрвце или четка на мазната страна на хартијата. Ако го разредиме тушот со вода, добиваме лавиран цртеж.

Дифи: **Свирач**, туш, перце

Во претходните одделенија се запознавме со сликарството како ликовно подрачје од ликовната уметност. Во ова подрачје со разни бои или обоени материјали се прави ликовна творба наречена слика.

Сликата се прави со боја. Бојата се добива од природно и од вештачко потекло. Првата состојба на бојата е во облик на ситен прав кој го именуваме како *пигмент*. Овој пигмент понатаму се меша со некое врзно средство и се добива *акварел*, *темпера*, *маслена боја*, *поликolor* или *акрилик* кои се течни техники за сликање. Од пигментот се прават и техники кои се во крута состојба како што се *пастелот*, *восочниот пастел*, *моливот* во боја и др.

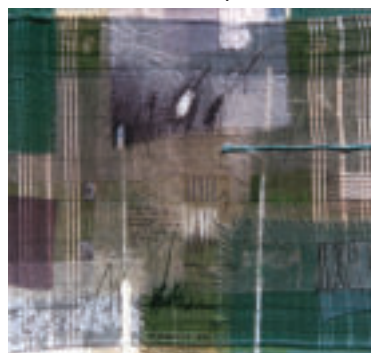
Освен што имаме бои со кои директно сликаме, во сликарството имаме и техники во кои со готови обоени материјали правиме слика.

Во овие техники спаѓаат *колажот*, *мозаикот*, *витражот* и *таписеријата*.

Во таписеријата имаме волница во разни бои со кои се ткае таписеријата. Во витражот составуваме творба со разновидно обоени стакла кои меѓусебно се спојуваат со олово. Мозаикот е техника во која се употребуваат разновидни камчиња кои составени во една целина ја градат творбата која најчесто е поставена на ѕидна површина.

Поден мозаик од големата базилика, Хераклеа

Милица Трујкановиќ: **Твојот ден**, комбинирана техника

Пигмент

Изработка на боја од пигмент

Фреска во црква, Вознесение Христово, Малешево

Литиска икона, Охрид

Петар Мазев: **Курбан**, масло на платно

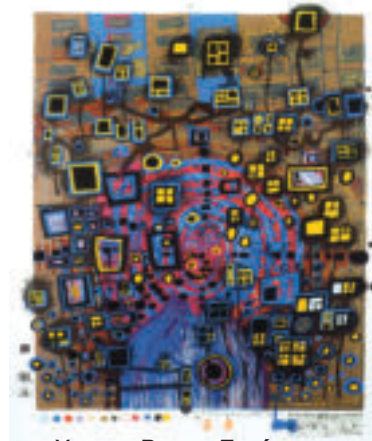

Рада Петрова-Малкиќ: **Без наслов**, таписерија

За нас најдостапен е колажот што веќе сме го употребиле во сликањето. Во оваа техника, со помош на обоени површини од хартија, весници, списанија или од текстил, со сечење и кинење на разновидни форми, правиме сликарска творба по наша замисла.

Со крутите бои се слика директно на подлогата, а течните се наносуваат со четка или сликарски *шпахли*. Течните бои прво мора да се разредат со средство кое го нарекуваме *медиум*. Медиум за акварелот, температа, гвашот и поликolorот е водата, а за маслените бои се лененото масло и терпентинот.

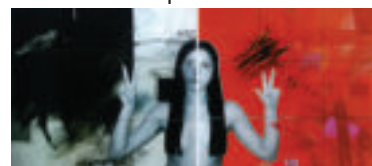
Со помош на вашиот наставник по ликовно ќе научите како подобро се користи и се ракува со четката и со техниките за сликање за да добиете најдобри ликовни резултати. Најчесто се слика со една техника, но понекогаш техниките се комбинираат со што се добива сликарска творба во *комбинирана техника*.

Хундер Васер: **Граѓанин**, комбинирана техника

Гитара, акварел

Микица Трујкановиќ: **Пародија Виктори**, комбинирана техника

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Сликаството е ликовно подрачје. Пигмент е боја во прав. Сликашки техники се: акварел, темпера, маслени бои, поликolor, акрилик, пастел, восочен пастел, колаж, мозаик, витраж и таписерија.

БОЈА

Во претходните содржини видовме дека без бојата човекот не може да го замисли својот живот. Исто така и сликарството не може да се замисли без употреба на боите, *хроматски* или *ахроматски*, *примарни* или *секундарни*, *ладни* и *топли*, *контрастни* и *хармонични*.

Сè она што нè опкружува и сето она што ќе го одбереме за да се прикаже на нашите творби има боја.

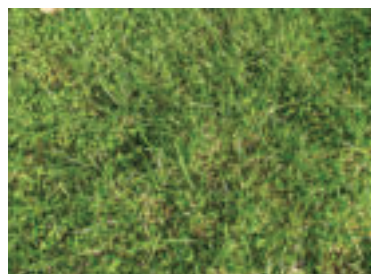
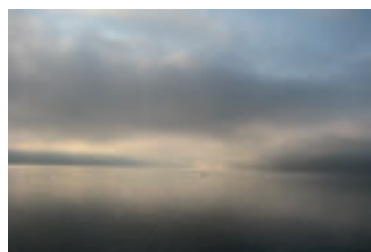
Некои предмети, појави или други нешта се обоени во разни бои, но некои секогаш ги среќаваме во иста боја. На пример: небото секогаш го замислуваме сино, тревата и лисјата секогаш се зелени, бананата и лимонот секогаш се обоени со жолто, портокалот е со портокалова боја, доматиот е црвен, лубеницата и зелката се зелени итн.

Сите нешта за кои знаеме дека се обоени во некоја одредена боја велите дека имаат *локална боја*. Според тоа можеме да заклучиме дека локална боја е бојата во која се обоени некои предмети, појави или растенија кои ги познаваме како такви. Она што има локална боја не можеме да го замислиме во друга освен во неговата локална боја. На пример: бананата не можеме да ја замислиме како виолетова или црна, портокалот син или виолетов, лубеницата сина итн.

За разлика од претходното, предметите кои немаат локална боја можеме да ги замислиме во сите бои како што се: автомобилот, велосипедот, мебелот, облеката, играчките, пенкалата, торбите итн.

Комплементарен контраст

Локална боја

Локална боја, ученичка творба

Локална боја на јагода

Локална боја на овошје

Локална боја на портокал и јагода

Локална боја, ученички творби

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Во сликарството основно средство е бојата. Разликуваме хроматски и ахроматски бои, примарни и секундарни, ладни и топли, контрастни и хармонични. Локална боја е препознатливата обоеност на нештата што нè опкружуваат.

ТЕКСТУРА

Познато ни е дека сликата се гради со разни површини обоени со боја, со тон, со линија, но и со употреба на разновидна текстура. Текстура со боја се добива кога на површината сакаме да имитираме некоја материја, рапава или мазна. Со тоа сликата станува поинтересна и побогата.

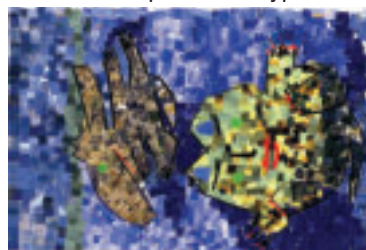
Текстура на сликата добиваме со *истражување*, употреба на материјалите за боене на разни начини, во зависност од нашата фантазија.

Можеме да ја добиеме со нанесување на *поретка* и *погуста боја*, *боја врз боја*, *цртање врз бојата*, со *прскање* на боја врз боја, со *гребење* на сувата или водена боја со некој предмет и на секој друг начин на кој ќе се сетиме, а целта е да се добие илузија на текстура.

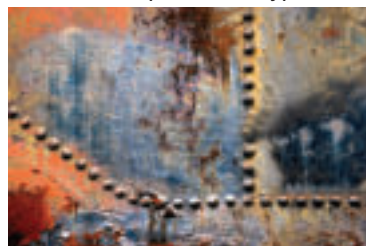
Тексурата може да нè асоцира на некој стар сид, на кора од дрво, на стара хартија, на камен или на друга интересна површина.

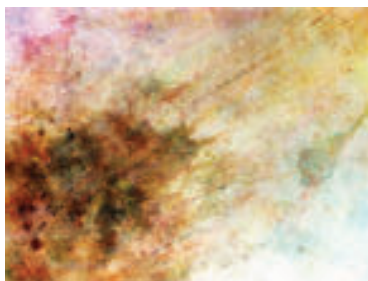
Сликарска текстура

Сликарска текстура

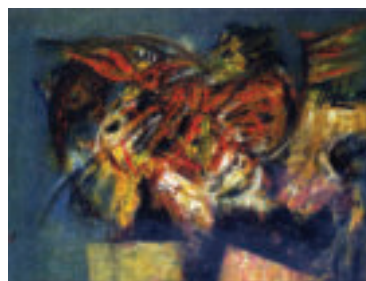
Текстура

Сликарска текстура

Сликарска текстура

Тања Балак: **На каменот**,
масло на платно (текстура)

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Сликарска текстура е кога со експериментирање и различни начини на работа со бојата добиваме разновидни сликарски површини.

ПРОСТОР

Реален простор

Илузија на простор со боја и перспектива

Јакопо Тинторето, масло на платно (перспектива)

Човекот се движи, живее и работи во просторот. Животните, растенијата и предметите се присутни исто така во просторот. Тоа го нарекуваме *реален простор*.

Просторот обично го делиме на внатрешен и надворешен. Надворешниот простор е отворен и низ него можеме да се движиме без никакви препреки. Внатрешниот простор е затворен и во него живееме, работиме, купуваме, учиме или се забавуваме заштитени од топло или ладно, од снег, дожд, ветер или други непогоди.

Уметниците во своите дела се обидуваат да претстават *илузија* на простор, односно цртежот или сликата да добие илузија на блиску или далеку.

Просторот се добива со употреба на *помали и поголеми форми*, со *топли и ладни бои*, со *преклопување* и со *перспектива*.

Перспектива на соба

Винсент ван Гог: **Нокна кафеана**, масло на платно (перспектива)

Леонардо да Винчи: **Последната вечера**, фреска

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Во сликарството илузија на простор добиваме со *поголеми и помали форми*, со *топли и ладни бои*, со *преклопување* и со *перспектива*.

АКВАРЕЛ

Акварелот е водена сликарска техника со која сликаат и уметниците и учениците.

Бојата се разредува со обична вода и со помош на четката се нанесува на *рапавата* страна од хартијата.

Со акварелот се добиваат нежни, лесни и просирни наноси на боја, за разлика од температа. При сликањето треба да се употребува повеќе вода со што се добива просирност на боите.

За работа ни се потребни блок за цртање, акварелни боички и меки четки со остри врвови. Се слика со врвот и средниот дел од четката со лесно и брзо нанесување на бојата. Пред да почнеме да сликаме на работната површина поставуваме весничарска хартија, а потребни ни се и два големи сада за вода (од јогурт или од кисело млеко) за миење на четките, односно еден за чиста, еден за нечиста вода. Водата во канчињата *треба почесто да ја менуваме* со нова за да можеме да добиеме творба со поубави и почисти бои.

Со акварелот најдобро е да сликаме директно со четката, без да цртаме со молив, се работи од лево кон десно и од горе кон долу.

Акварел

Прибор за акварел

Пол Сезан: **Автопортрет**, акварел

Акварел

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Акварел е сликарска техника. Бојата се разредува со вода, се слика на рапава хартија со четка.

ВОСОЧЕН ПАСТЕЛ

Ученичка творба, восочен пастел

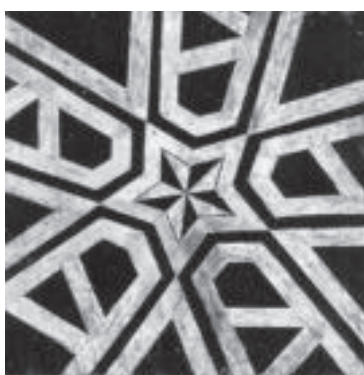
Восочен пастел е материјал со кој може да се црта и да се слика.

Тој е во тврда состојба, има форма на креда и директно се работи на подлогата за сликање. Како подлога ни служи *благо рапава* хартија. За да се добијат интересни ефекти при сликањето, можеме да употребиме и хартија во боја.

Со материјалот сликаме директно на хартијата во еден слој, а можеме да покриваме боја врз боја во повеќе слоеви. По нанесувањето на повеќе слоја, творбата можеме да ја гребеме со остра алатка со што се добиваат интересни ефекти и комбинации.

Ученичка творба, восочен пастел

Ученичка творба, восочен пастел

Ученичка творба, восочен пастел

Ученичка творба, восочен пастел

Ученичка творба, восочен пастел

Ученичка творба, восочен пастел

Ученичка творба, восочен пастел

ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ

72

Во претходните одделенија веќе се запознавме со скулптурата како едно од ликовните подрачја во кое ликовните творби зафаќаат дел од просторот, односно се тродимензионални. За разлика од скулптурата, цртежот, сликата и графиката се дводимензионални.

Знаеме дека творбите во ова подрачје се делат на *полна пластика* и *релјеф*. Полна пластика е секоје дело кое е поставено и стои во отворен или затворен простор и може да се гледа од сите страни. Овие дела се статични, а има и полна пластика која не мирува и која го менува својот изглед. Скулптурата која не е статична ја нарекуваме *мобил*.

Релјефот е дело кое е секогаш поставено на некоја видна површина како декорација на јавни и репрезентативни објекти или други споменици.

Разликуваме *длабок*, *висок* и *плиток* релјеф (барелјеф).

Фрлач на диск, Рим, мермер
(полна пластика)

Портрет на Амен Хотеп, Египет
(длабок релјеф)

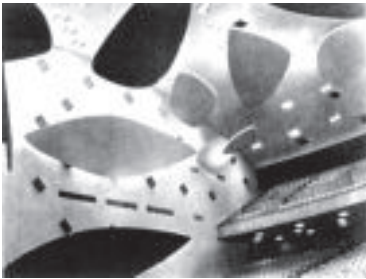
Братот на починатиот, Египет
(плиток релјеф)

Детаљ од иконостас,
црква Св. Спас

Лука де ла Робија: **детаљ од релјеф**, *висок релјеф*

Александар Калдер: **Акустичен таван**, мобил

Кети Колвиц: **Автопортрет**, бронза

Змиска божица, Крит, теракота:

Плиток релјеф е кога имаме мали испакнувања во прикажувањето на формите. За *длабок* релјеф велиме дека е кога формите се прикажани со длабење во релјефната плоча, ако пак имаме претставени испакнати скулптури кои само со еден дел се поврзани со плочата велиме дека е тоа *висок* релјеф.

Ако се шетаме во нашиот или во други градови во светот, често ќе се сретнеме со ликовни дела од скулптурата. Тие се поставени да претстават некое дејство, да одбележат некој настан или да го овековечат ликот на некоја заслужна личност од историјата или денешницата.

Ако ваквото дело го претставува само портретот на човекот со дел од горниот дел на телото, тоа дело го нарекуваме *биста*. Тоа се *споменици* на заслужни луѓе кои ги паметиме по нивните заслуги. Имаме бисти на народни херои, на револуционери, научници, писатели, уметници, а и на обични граѓани.

Боро Митрикески: **Кирил и Методиј**, бронза

Душан Џамоња: **Меморијален споменик на Козара**, бетон

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Скулптурата е ликовно подрачје. Се дели на полна пластика и релјеф. Мобил е подвижна скулптура. Разликуваме длабок, висок и плиток релјеф. Биста е скулптура која претставува портрет на човек.

ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ

74

На плоштади и на јавни места често пати среќаваме скулптури кои претставуваат некое историско дејство или некоја позната личност во природна големина или поголеми.

Овие објекти ги нарекуваме *споменици*. Со нив ги чествуваме важните настани и заслужните личности.

Најчесто спомениците се направени во камен или излиени во бронза со што нивното времетраење е неограничено.

Скулпторските дела се изведуваат од материјали кои се стабилни и отпорни на влијанието на временските услови. Најчесто делата се направени од *теракота, камен, дрво, бронза и метал*, а може да се изработат и од разна *пластика, хартија стиропор*, па и од разни *отпадни материјали*.

Жарко Башевски: **Споменик на Александар Македонски**, бронза

Петре Николовски: **Објект XXXIII 92**, инсталација

Стефан Маневски: **Миг на времето**, метал

Тутанкамон, Египет, обоена скулптура

М. Аристид: **Спутана акција**, бронза

ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ

75

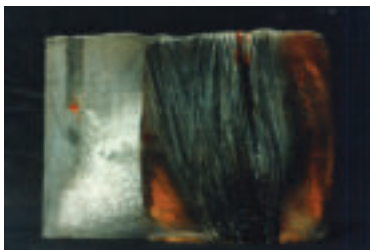
Маријета Сидовска: *J'am looking for a men in a mirror*, ком. тех.

Детска творба со хартија

Интервенција во простор

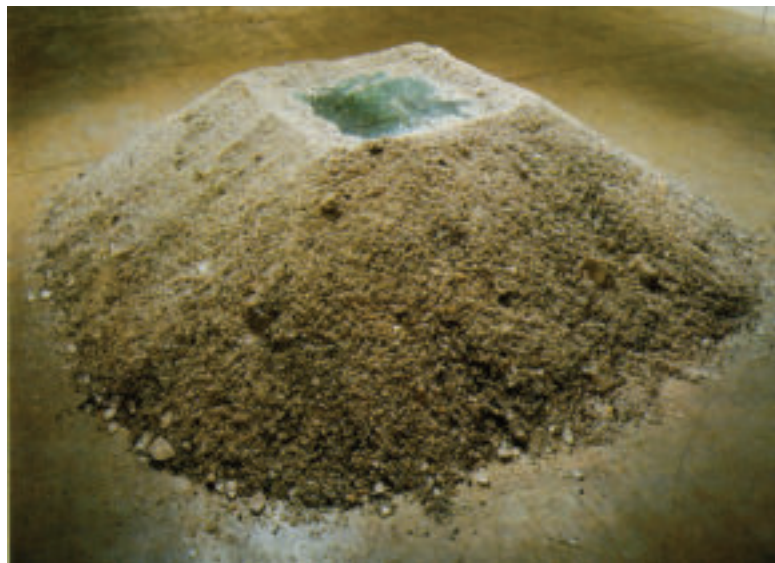

Владимир Аврамчев: *Предел VIII*, керамика

Начинот на градење на скулпторското дело е најразличен во зависност од желбите на авторот и од неговиот избор на материјалот. Со глина се моделира со додавање и одземање, со дрво и камен со длабење и одземање, со метал и бронза со лиење или со градење по пат на комбинирање и додавање на разни форми кои меѓусебно се составуваат и заваруваат. Со пластика, хартија и стиропор се гради скулптура по пат на *составување, превиткување, сечење, перфорирање и лепење*.

Со отпадни материјали се гради асамблаж, односно групна скулптура во која се комбинираат разни материјали во една целина според идејата на авторот.

Во скулптурата нема ограничување за употребата на материјалите. Некои автори се изразуваат комбинирајќи и разни *плодови, гранки, камења, корења* и друг материјал по свој избор.

Роберт Смитсон: *Затворање на улицата*, комбинирана техника

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Споменик е скулптура која одбележува важни личности од разни области или историски случувања. Скулпторските дела се изработуваат од: теракота, камен, дрво, бронза, метал, а може и од пластика, хартија, стиропор и други материјали.

ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ

ФОРМА

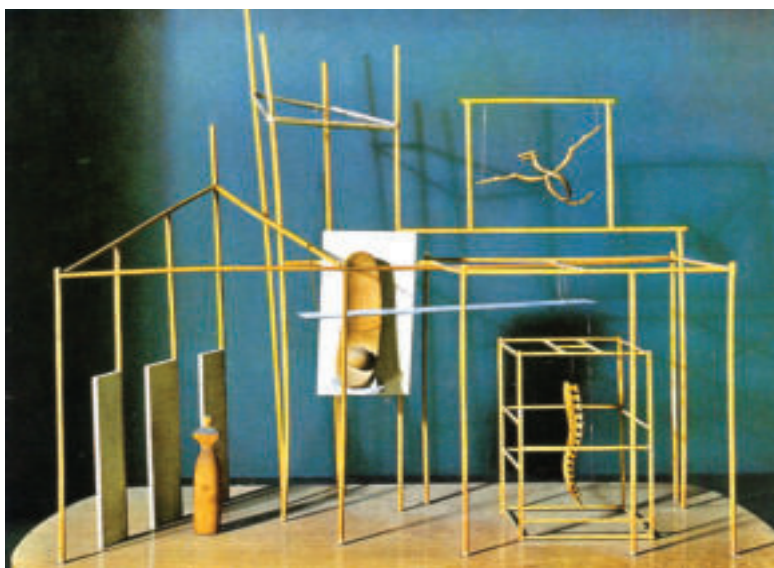
Формата е главниот израз во скулптурата бидејќи го потенцира тродимензионалниот облик на делото.

Веќе знаеме дека скулптурата зафаќа дел од просторот и тој зафатен простор го нарекуваме *волумен*.

Волуменот по својот изглед може да биде *аглест*, *валчест* или *тркалезен*, *испакнат* или *вдлабнат*.

Во однос на просторот формата може да биде *затворена*, *отворена* или *перфорирана*.

Затворена е онаа форма која е полна и просторот не навлегува во неа, на пример: топка, јаболко, камен, коцка итн. Отворена форма е онаа во која просторот делумно влегува во волуменот, на пример: чаша, вазна, грне, капа, тенџере и сл. Перфорирана форма ја нарекуваме онаа форма или волумен во која постојат помали или поголеми отвори, на пример: решето, прстен, синџир, нараквица и сл.

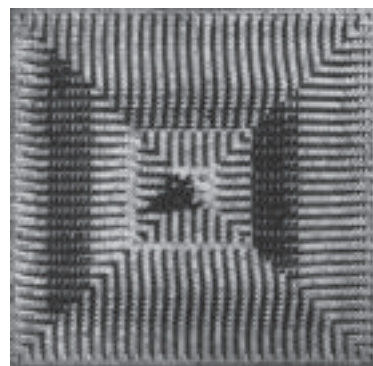
Алберто Џакомети: Палета од жица, жица

Станко Павлевски: Скулптура, метал

Бранко Величковски: Торзо, теракота

Венцислав Рихтер: Централна форма, метал

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Формата може да биде отворена, затворена и перфорирана. Волумен е просторот што го зафаќа одредена скулптура. Разликуваме валчест, аглест, тркалезен, испакнат и вдлабнат релјеф.

КОНТРАСТ

Контрастот како принцип во ликовниот јазик често се применува за да го разубави делото на уметникот. Контрастот се употребува во цртежот, сликата, графиката и во скулптурата.

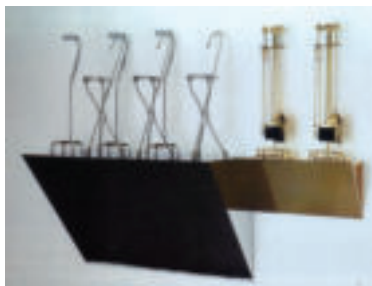
Во скулптурата при моделирањето и композирањето на повеќе делови во една целина намерно се употребуваат големи и мали, валчести и аглести форми, мазни и рапави текстури. Со контрастот уметникот ја збогатува ликовната вредност на делото и доживувањето на гледачот.

Душан Џамоња: **Скулптура 45**,

Ханс Арп: **Глава**, бел мермер

Хаин Стенбак: **Без наслов**, комбинирана техника

Хенри Мур: **Семејство**, бронза

ДА ЗАПОМНИМЕ:

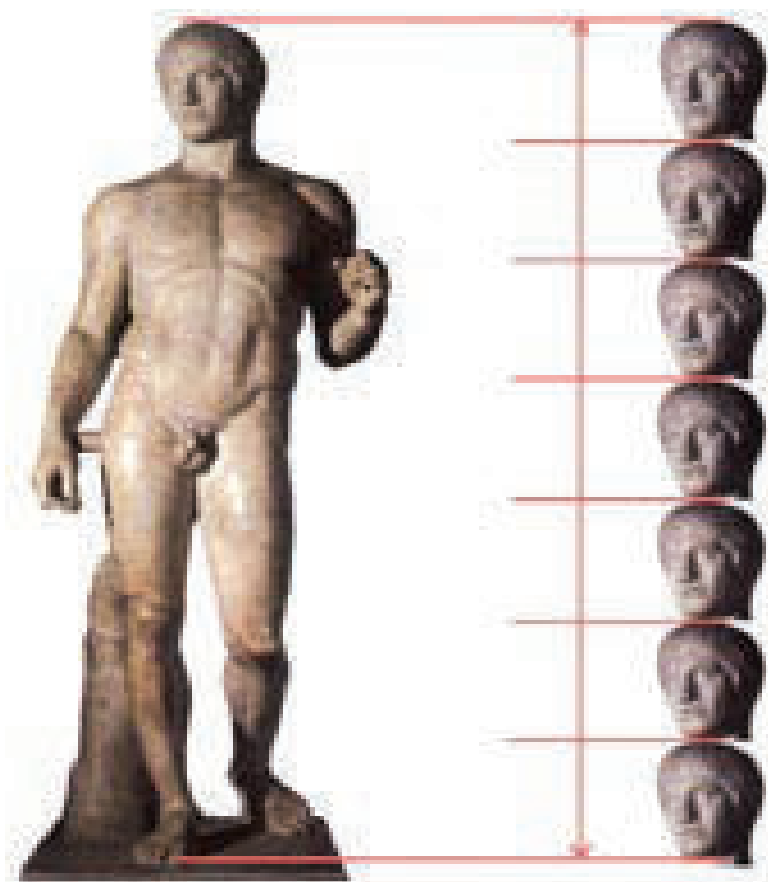
Ликовниот принцип контраст се применува во скулптурата со употреба на вдлабнати и испакнати, големи и мали, валчести и аглести форми, како и со мазна и рапава текстура.

ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ

78

ПРОПОРЦИЈА

Со пропорција се запознаваме во ликовниот јазик. Во скулптурата најчесто е изразена желбата да се изнајде *идеалната убавина* на она што се прикажува, а таа претежно се донесува на човечкиот лик и телото на човекот. Убавината претставува меѓусебни идеални пропорции на сите делови на човекот. Секој уметник кој се стреми кон убавината го применува овој принцип, а веќе знаеме дека овој проблем го решавале и скулпторите во стара Грција, а во поново време и Леонардо да Винчи.

Канон за пропорција на човек, Грција

Микеланџело: **Давид**, мермерМикеланџело: **Мојсие**, мермер**ДА ЗАПОМНИМЕ:**

Во скулптурата се постигнува идеална пропорција на деловите во една целина. Примери се грчките скулптури.

Алатка за моделирање со глина

Работа со глина

Грнчарски предмети

Анета Светиева: Капачка, теракота

ГЛИНА

Глината е материјал со кој секој скулптор ја започнува својата работа. Со неа може да се обликува секаква форма и идеја на уметникот. Се моделира со лесно *додавање* и *одземање* и со лепење на материјалот. Се работи со раце или со употреба на разни алатки наречени *шпахтли*.

Скулптурата изработена во глина не може да остане во овој материјал засекогаш затоа што ќе почне да се рони под влијание на влагата во воздухот.

Ако сепак сакаме да го сочуваме делото во глина, глината се пече под висока температура со што се претвора во *теракота*, печена глина. Теракотата е слична на грнчарските производи.

Во практиката уметниците најчесто од делото во глина прават капа од кој се лијат една или повеќе идентични скулптури во бронза или во друг метал.

Портрет во глина

Саркофагот од Церветери, обоена теракота

Теракота

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Глината е скулпторски материјал со кој се моделираат ликовните дела. Се работи со прсти и шпахтли. Печената глина се нарекува теракота.

ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ

80

Веќе се запознавме со дизајнот како ликовно подрачје во кое ликовните уметници го прават изгледот на предметите за секојдневна употреба. Изгледот на предметите за секојдневна употреба го прават уметници - *дизајнери*. Во тоа, покрај сè друго спаѓа и накитот како и разни украсни предмети.

Денес околу нас се случуваат многу нешта за кои сакаме да дознаеме кога и каде се случуваат, да бидеме информирани за да го избереме она што нè интересира. Тоа го постигнуваме со средствата за *визуелна комуникација*. Сè што нè информира со боја или со форма е визуелна комуникација, на пример: *сообраќајни знаци, плакати, постери, флаери, билборди, списанија, весници, заштитни знакови* и сл.

Дизајн на детска играчка

Машина за пишување

Дизајн на струјна ламба

Телевизор

Фотелја

ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ

Накит

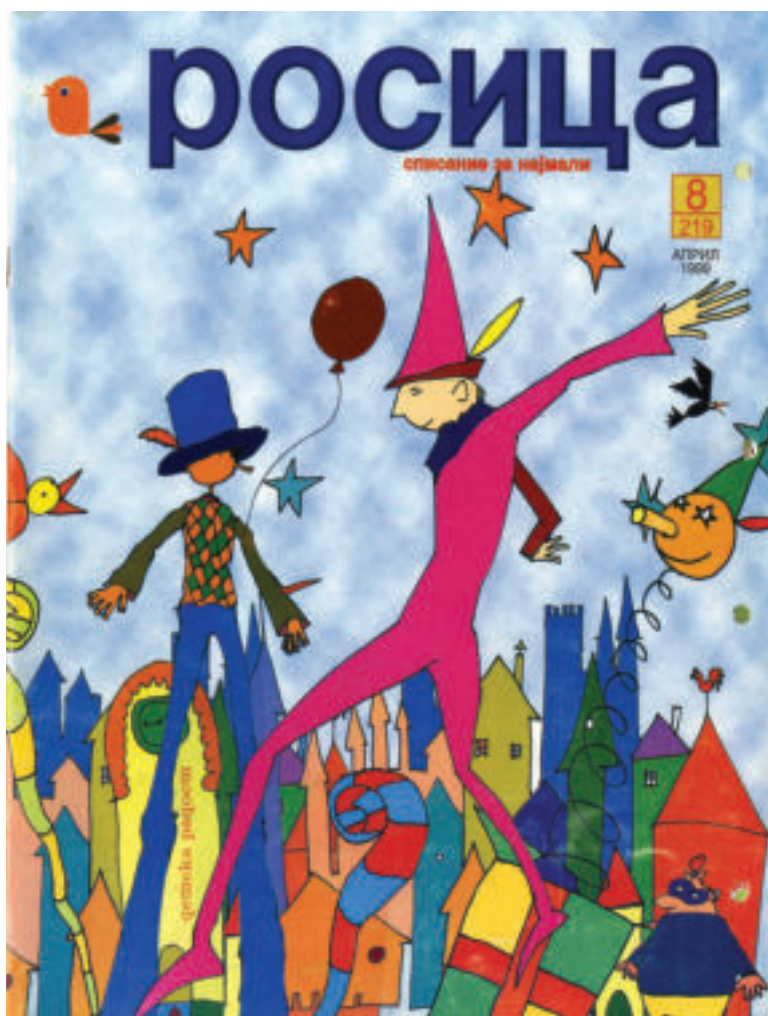
Накит

Автомобил

Гитара

Корица на списание за деца

ЛИКОВНО ПОДРАЧЈЕ

82

Преку кориците на книгите ја препознаваме и одбираме содржината што сакаме да ја читаме. Со честитките комуницираме и си ги честитаме разните празници и убави случувања во нашиот живот.

Како и во секое ликовно подрачје, ликовните уметници што ги дизајнираат визуелните комуникации добро го познаваат ликовниот јазик и го применуваат во својата уметничка работа. Се употребуваат формата, линијата, тонот и бојата како елементи на привлекување на човекот.

Хармонијата, контрастот, пропорцијата и композицијата се присутни во секој дизајн.

Дизајн на ЦД

Плакат

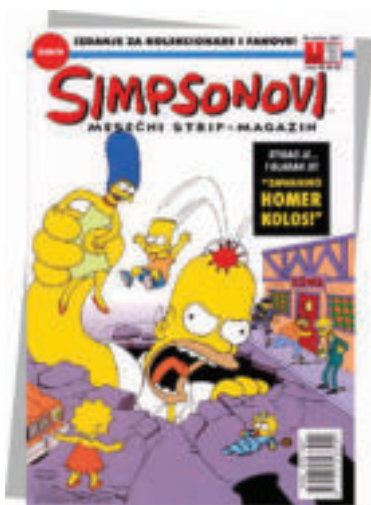
Илустрација

Илустрација

Илустрација, Црвенкапа

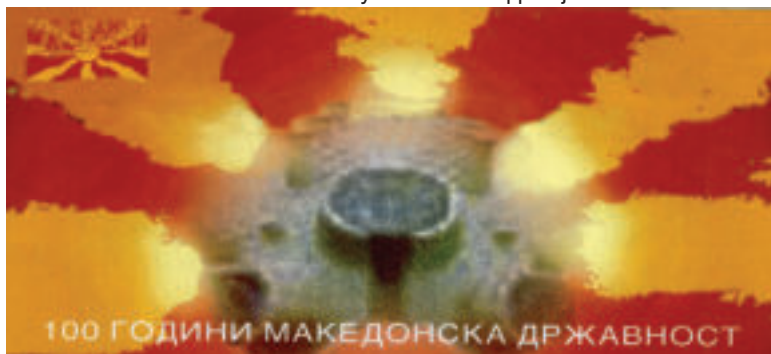
Корица за списание за деца

Знаме на Република Македонија

Корица за книга

Плакат за 100 години македонска независност

Иницијали за буквата О

Билборд

ДА ЗАПОМНИМЕ:

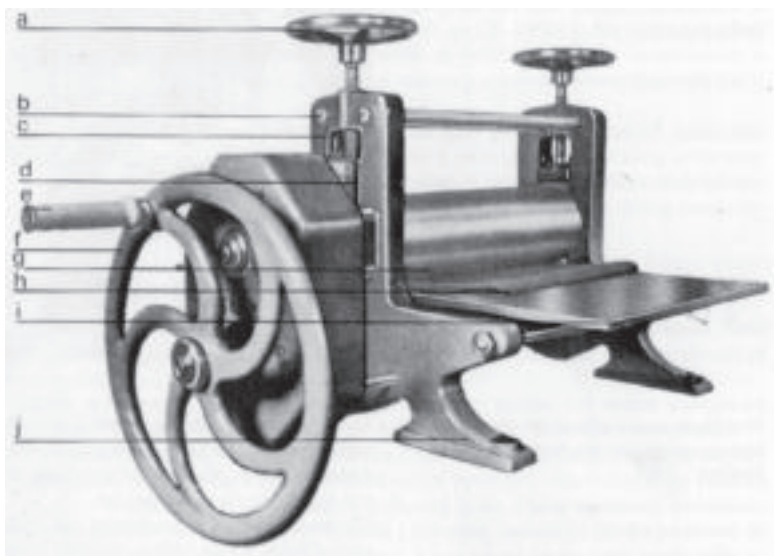
Изгледот на предметите за употреба го прават уметници наречени дизајнери. Сите средства со кои се информираме за она што се случува околу нас се нарекува визуелна комуникација.

Веќе знаеме дека графиката се добива по пат на отпечатување. Во цртањето, сликањето и скулптурата добиваме само една творба со директна изведба. Во ова подрачје со посебен процес на работа можеме да отпечатиме исти графики во повеќе примероци.

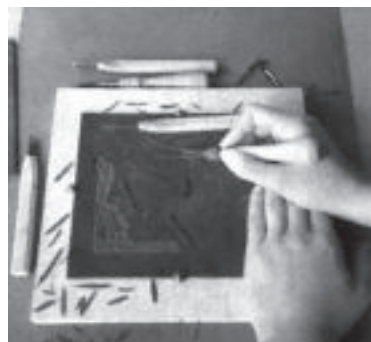
За да направиме графика, прво мора да избереме подлога која ќе ја подготвиме за печатење. Подлогата која ја обработуваме претставува *матрица* или *клише* со кое се печати графиката.

За матрица може да употребиме *картон*, плоча од *линолеум*, *гипс*, *дрво*, *камен* или *метал*, во зависност од тоа во која техника сакаме да работиме. На матрицата за печатење ја исцртуваме нашата идеја за графика. Ако за подлога имаме линолеум, гипс или дрво, прво го цртаме цртежот со црна боја.

Кога цртежот ќе биде готов, со специјални алатки за длабење (*длета*) ги вадиме белите површини од цртежот, а црните остануваат испакнати на површината. Со тоа матрицата е подготвена за печатење.

Графичка машина за печатење

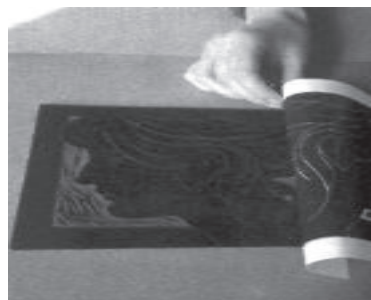
Длабење на матрица од линолеум

Нанесување боја на матрица

Печатење на графика

Вадење на графиката

М. Аристид: **Овчарчето**
Коридон, дрворез

Албрехт Дирер: **Св. Тома**,
гравура

Рембрант: **Портрет на Јан**
Лутие Постариот, бакропис

Втора етапа е процесот на печатење на *графичкиот лист*. На една пластична, стаклена или метална површина ставаме печатарска боја, а може и темпера, и со валјак ја нанесуваме на матрицата. Кога ќе нанесеме боја, на *клишето* внимателно ставаме хартија која одозгора нежно ја притискаме со дланка или со некој валчест предмет (лажица или валјак).

Кога ќе заклучиме дека хартијата добро налегнала на површината, ја впила бојата од матрицата, полека ја одлепуваме од него. Со оваа постапка нашата графика е отпечатена.

На овој начин можеме да отпечатиме графички листови колку сакаме.

Матрица и отпечаток од линорез

ДА ЗАПОМНИМЕ:

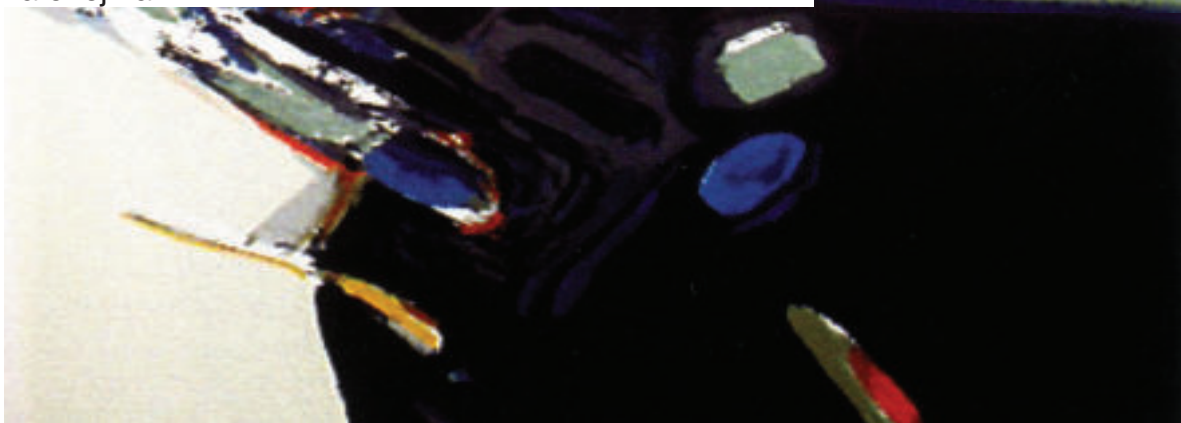
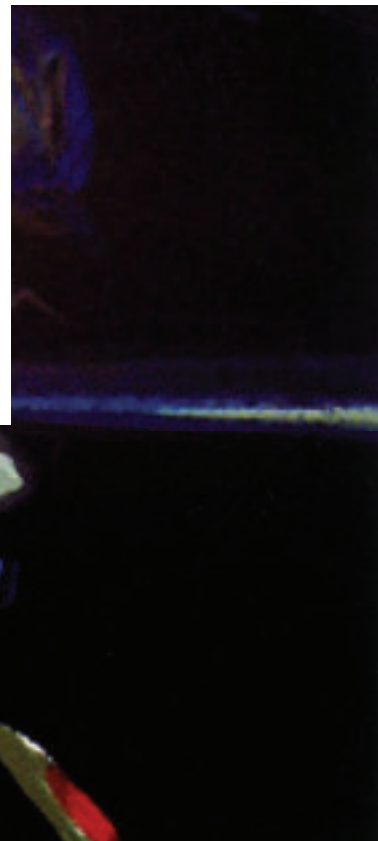
Графиката е ликовно подрачје. Ликовните творби во графиката се добиваат со отпечатување на повеќе исти графички. Матрица или клише е подлогата со која се печати. Длета или длабачи се алатки за обработка на матрицата.

ПОТПИШУВАЊЕ НА ГРАФИКА

Графиката како ликовна творба има вредност само ако е потпишана од авторот. Листот се потпишува на долната хоризонтална страна од отпечатокот, од лево на десно. Прво се става *редниот број* на отпечатената графика и *вкупниот број* на отпечатени графики. На пример: ако графиката што сме ја отпечатиле е трета по ред, а вкупно имаме девет исти графики бројката ќе биде 3/9. Веднаш по бројот се наведува *техниката* во која е отпечатена творбата, на пример: картон-печат, гипсорез, линорез и сл. веднаш по техниката се наведува *годината* кога е отпечатена графиката, на пример: 2010.

Во средината на долната ивица се пишува *насловот на графиката*, на пример: дрво; пејзаж; портрет и сл., а во десниот агол се става *потписот* на авторот кој ја креирал графиката.

Со потпишувањето на графиката станува творба на авторот и се здобива со уметничка вредност. Авторот секогаш треба да ги потпишува графиките на овој начин.

3/9, сито-печат, 1990

Алфа II

Данчо Ордев

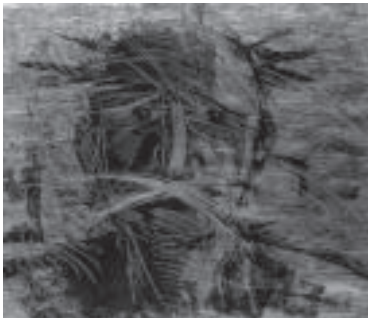
ДА ЗАПОМНИМЕ:

Секоја графика се одбележува од страна на авторот. Со потпишувањето графиката станува оригинално ликовно дело.

ЛИНИЈА

Линијата посебно во графиката, како и во цртежот, е основен елемент за изразување. Богатството на графиката го добиваме со употреба на разновидни *дебели, тенки, долги, куси, прави и криви* линии.

Со линијата го изразуваме она што сакаме да го прикажеме заедно со формите преку кои ги препознаваме прикажаните нешта.

Милан Сокол: **Глава I**, линорез

Кружен пат, дрворез, непознат автор

Димче Николов: **Предел XXI**, бакропис

Илија Кочовски: **Записи**, дрворез

Линија во графиката

Пабло Пикасо: **Сликар со модел кој плете**, бакрорез

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Графиката најчесто се изразува преку богатството и разновидноста на линијата.

ТЕКСТУРА

Друг ликовен елемент кој е исто така важен како и линијата е текстурата. Со текстурата ги одредуваме карактеристиките на разните форми и површини во меѓусебните препознавања.

Текстурата ја добиваме со длабење и режење на матрицата со разни видови текстура која ја добиваме преку разните видови *линии* и *точки*, нивната *густина* и различните *правци на нанесување*.

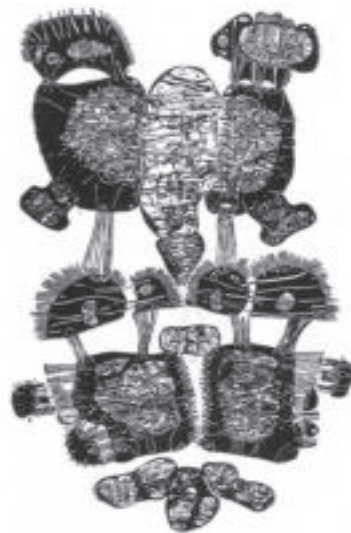
Ако анализираме некоја од прикажаните графики и текстури во учебников, ќе видиме дека на прв поглед ќе ги воочиме разликите меѓу формите со помош на нивната текстура.

Питер Бројгел: **Во лов**, бакропис

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Текстурата е основно изразно средство во секоја графика.

Ордан Петлевски: **Мементо**, дрворез

Драган Биков: **Јадро**, комбинирана техника

Бурхан Ахмети: **Есенски фрагмент**, акватинта

ФОРМА

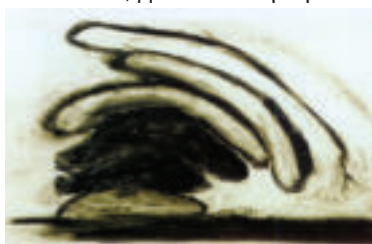
Сето она што се прикажува на графичката творба може да го препознаеме преку неговата форма.

Формата ја прикажуваме со помош на линијата, текстурата, а понекогаш и со бојата.

Во графиката, како и во другите ликовни подрачја со убавината на формите ги изразуваме нашата идеја и желба за она што сакаме да го изразиме.

Басра Меколи: **Креирање на животот**, дигитална графика

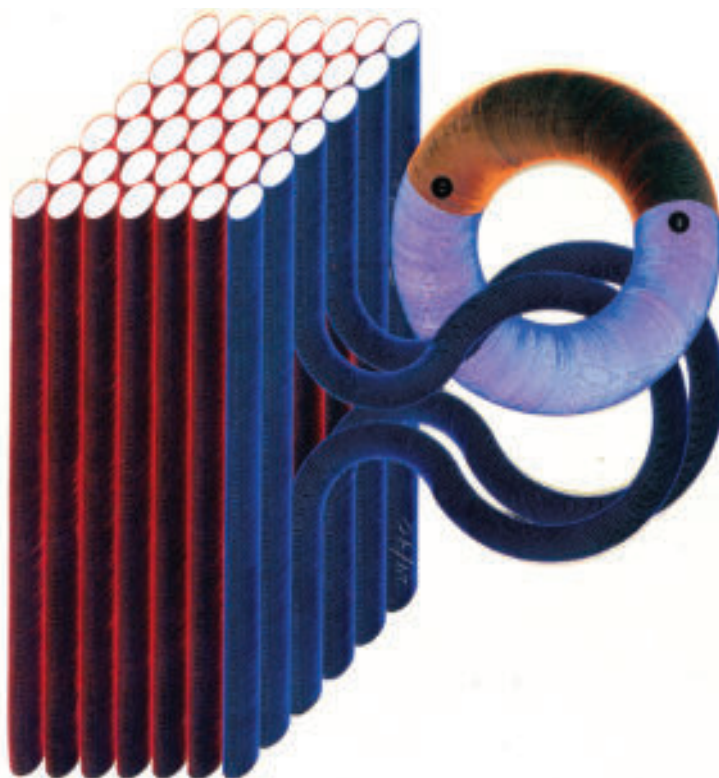
Сито-печат

Сито-печат

Т. Каузарик: **Квадрат Д**, сито-печат

Сито-печат

ДА ЗАПОМНИМЕ:

Во графиката формата се дефинира со линијата, бојата и разновидноста на текстурата.

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

90

На часовите по ликовно, дел по дел, го совладуваме ликовниот јазик со неговите карактеристични ликовни елементи и принципи. Во практичната работа се трудиме ликовниот јазик да го примениме во нашите творби, а во исто време истите да ги препознаеме во делата на светските и македонските ликовни уметници.

Изразувајќи се ликовно и гледајќи вредни и познати ликовни дела, ние се здобиваме со способност да оцениме што е добро, а што не.

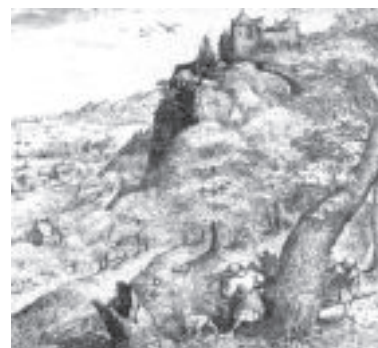
Естетиката е наука за убавото.

Со прашањето на убавото се занимавале многу филозофи, уметници и естетичари со цел да дојдат до суштината на вредностите во уметничкото дело од областа на сите уметности.

Со помош на вашиот наставник по ликовно, преку разговори за вашите творби, за ликовните дела, вие истовремено стекнувате способност да процените што е вредно а што не е во една ликовна уметничка творба.

Естетско проценување може да направите на секоја творба од секое ликовно подрачје, на цртеж, слика, скулптура, графика или дизајн.

Гледајќи едно ликовно дело секој од нас го гледа како ликовна вредност која секогаш побудува во нас одредени позитивни чувства и задоволство, визуелно, мисловно и емотивно. Покрај ликовната вредност и техничката изведба, на нашите чувства и доживување влијае комбинацијата на боите, тонот, линиите, светло - темното, формите или содржината, односно мотивот. Доживувањето може да биде индивидуално во зависност од личноста која го гледа.

ПРИМЕР 1

Винсент ван Гог: Жолта куќа, туш, перце

Гледајќи го цртежот на Ван Гог, можеме да ги забележиме следниве квалитети на цртежот:

- На цртежот забележуваме употреба на богатство од разновидни линии и точки, во разни големини и густини.

- Формите во цртежот, куќата, патот, небото, дрвото јасно и чисто се одвое-ни едни од други со тоа што уметникот за секоја од нив употребил разновидни линии, односно разновидна карактеристична текстура. Уште на прв поглед сите форми јасно се препознаваат.

- Технички, цртежот изгледа чисто, јасно, едноставно и прецизно.

- Секој од нас емотивно различно може да ја доживее атмосферата на цртежот. Некој ќе ја доживее како мирна улица во приквечерина, само што не се запалиле светилките, некој може да ја доживее како рано наутро само што луѓето излегуваат од своите домови итн.

Винсент ван Гог: Жолта куќа, туш, перце

ПРИМЕР 2

Ордан Петлески: Согорено подрачје, масло на платно

Анализирајќи ја сликата на Ордан Петлески, можеме да го забележиме следново:

-Уметникот на својата слика се изразил со убавината на сликарската текстура на бојата. Со разни постапки добил разновидна и богата текстура. Забележуваме дека употребил слични бои и контраст на светло-темно на одделни места со што ги потенцирал формите.

-Обликот на формите е заоблен и комбиниран со разновидни големини.

-Употребил слични бои со што сликата изгледа смилено и хармонично.

-Иако на сликата нема препознатлив мотив, ние можеме со задоволство неограничено време да ја гледаме и да уживаме во сликата.

Ордан Петлески: Согорено подрачје, масло на платно

ПРИМЕР 3

Питер Бројгел: Во лов, бакропис, графика

Гледајќи ја графиката на Питер Бројгел, ги воочуваме следниве вредности:

- Уметникот употребил богатство од комбинација на разновидни линии, точки и текстури. Графиката изгледа чисто, јасно, едноставно и прецизно.
- Претставените форми на мотивот, куќите, дрвото и луѓето визуелно се одделени со разновидна текстура и темно - светло едни од други.
- Со помали и поголеми форми на дрвјата и куќите и со потемни и посветли површини на текстурата го чувствуваме просторот, односно имаме илузија на далеку и блиску.
- Технички забележуваме дека отпечатокот е чист и јасен.
- Ако графиката ја погледнеме внимателно, дел по дел, секој од нас може да пронајде содржини со кои може да се раскаже цела приказна.

Питер Бројгел: **Во лов**, бакропис, графика

Микеланџело - Роден: скулптура

Анализирајќи ја скулптурата на Умберто Бочони, можеме да го забележиме следново:

- Уметникот ја изработил скулптурата со волумен со слични големини и слични тркалезно-валчести форми.
- Формата на скулптурата е модерна, но сепак асоцира на човечка фигура која се движи, иако не е реалистички прикажана.
- Асоцијацијата на фигура во движење е постигната со формите кои се

динамични и сами по себе ни асоцираат ритам во просторот. Гледајќи ги формите, тие визуелно ни сугерираат како целата фигура да се движи напред.

- Целата скулптура е хармонична и ја доживуваме како единство на волуменот.

- Уметникот изгледа дека ја изработил во бронза и во жолта боја за да придонесе што повеќе на чувството за динамичност и ритам. Дали со друга боја би го донеле ова чувство?

Микеланџело - Роден:
Скулптура

ПРИМЕР 5

Плакат за 100 години македонска независност, дизајн

Овој плакат Р Македонија го издаде по повод 100 години од Илинденското востание. Плакатот треба да ја претстави нашата борба за независна Македонија.

Плакатот на луѓето треба да им ја прикаже содржината на пораката за која е направен. Од овој плакат можеме да го разбереме следново:

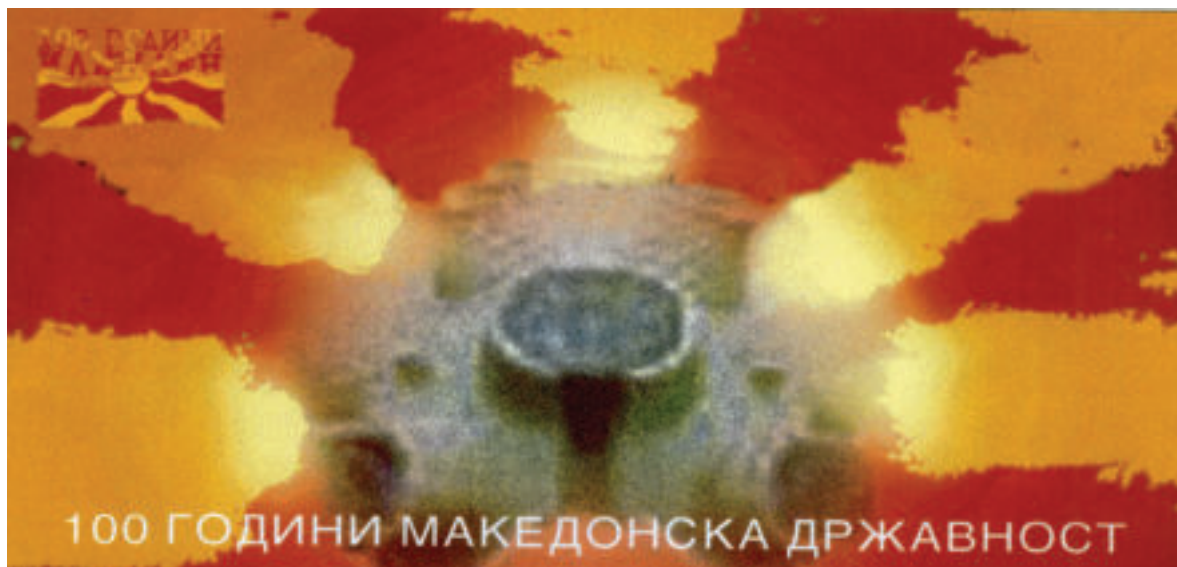
- Главниот симбол, нашето знаме, е претставен на плакатот со што веднаш забележуваме дека плакатот пренесува порака за државата.

- Плакатот е исполнет со симболи.

- Во центарот магличесто е претставен споменикот Македониум, местото каде што се родило Илинденското востание. Замагленоста ја претставува далечноста од 100 години. Зад Македониум се појавува сонцето како симбол на светлоста и слободата, а од центарот низ целиот плакат се бранува македонското знаме.

- Целиот плакат е обоен со националните бои на Македонија.

- Освен пораката која визуелно ни се претставува, имаме и текст кој текстуално ни објаснува по кој повод е издаден плакатот.

Плакат за 100 години македонска независност, дизајн

А

Аmater - љубител на уметноста кој има друга своја професија, а се занимава со ликовно творештво од љубов, а не професионално.

Анималист - ликовен уметник кој особено се занимава со прикажување, односно со цртање или вајање на животни.

Антика - назив на старите култури, особено на римската и на грчката.

Апстрактна уметност - правец во модерната уметност кој го напушта прикажувањето на реалниот свет и твори со слободни форми.

Арабеска - орнамент во арапски стил кој се состои од стилизирани геометриски и растителни елементи.

Ателје - работилница, работна просторија на ликовен уметник или на лица за креативни професии.

Амбалажа - ликовно дизајнирање на материјалот во кој се пакува и се продава производот.

Б

Барелјеф - многу низок, плиток релјеф во скулптурата.

Биенале - изложба која се одржува секоја втора година.

Биста - прикажување на главата и горниот дел од човечкото тело во вајарството.

В

Валер - соодветен француски збор за тон.

Вињета - мал цртеж или слика што служи како украс на некој текст.

Витраж - прозорец или стаклена површина, изработена или украсена со парчиња разнобојно стакло.

Г

Галерија - простор изграден со намена за изложување на уметнички дела.

Гваш - техника за цртање со водени бои и со бела темпера.

Графички лист - отпечатена графичка ликовна творба.

Галериска скулптура - скулптура која по својата големина може да се изложува во галерија (реална и минијатурна големина).

Д

Декорација - украсеност, односно украсување на просторот, како и на поединечни форми на украсување.

Дизајн - цртеж наменет за обликување на производи за индустриско производство.

Дизајнер - уметник, специјалист за естетско обликување на предмети или површини за индустриско производство.

Ж

Жанр - прикажување на слики од секојдневниот живот преку ликовна творба.

И

Илустрација - слика или цртеж поврзан со дејство од пишуван текст.

Историја на уметност - наука за појавата и развојот на уметничките правци, нивната вредност и историско значење.

Илузија - илузија во сликарството е претставување простор, тон, перспектива итн.

Индустриски дизајн - ликовно обликување на предмети за секојдневна употреба коишто се произведуваат индустриски.

К

Каталог - публикација во која се опишани сите изложени дела на музејот, галеријата, изложбата или творештвото на уметникот.

Кич - неуметничка занаетска или уметничка продукција. Кич е дело кое настанува поради евтина желба за допаѓање, значи допадливо надоместување за уметноста, а се појавува како резултат на неразвиена уметничка средина.

Колорит - обоеност, својство, израз, ефект на уметничкото дело постигнато со боја.

Кроки - брз и лесен цртеж со едноставни линии и малку детали.

Л

Лазурна боја - провидно нанесување на боја низ која може да се види подлогата.

Ликовна уметност - заеднички именител за архитектура, сликарство, вајарство и графика, творби кои човекот креативно ги создава.

Линеарно - карактеристика на сликарско, скулпторско или графичко дело на кое главно изразно средство им е линијата.

М

Марина - уметничко прикажување на морски пејзаж.

Минијатура - слика или скулптура во изразито мал формат.

Мозаик - уметничка творба која се изработува со составување на разнобојни коцкички од стакло, камен и сл.

Монографија - книга во која исцрпно се прикажани животот и творештвото на некој уметник.

Монохромнија - сликарско дело изработено само со една боја.

Н

Натурализам - настојување на уметноста, појавите и предметите да се прикажат повистински и пореални.

О

Орнамент - геометриски, растителни или зооморфни стилизирани форми со кои е

украсена некоја површина, кои можат да се повторуваат или варираат.

Обвивка - ликовно обликување, дизајнирање на корица за книга или за друг рекламен материјал.

П

Палета - површина на која сликарот ги меша боите пред да ги нанесе на делото.

Панорама - прикажување на природата со широки и далечни видовици.

Пејзаж - слика на која се прикажува природа.

Применета уметност - назив на уметничко обликувани предмети за употреблива намена.

Профил - изглед на лик или на предмет гледани отстрана.

Р

Рамен печат - графичка техника без длабење на подлогата (сито-печат, монотипија, литографија).

Репродуктивна графика - копија или дела кои не се рачно печатени, туку со офсет-индустриски печат.

С

Сигнатура - своерачен потпис на уметникот на сликата, графиката или скулптурата што ја изработил.

Скица - провизорна, нафрлана и недотерана слика, цртеж, скулптура или градба.

Стилизација - упростување, сведување на формите од природата на едноставни и основни облици.

Т

Таписерија - општ назив на уметничко дело изработено од текстилен материјал.

Теракота - општ назив за производи од глина кои се зацврстени со печење.

Триптих - ликовно дело составено од три дела.

Ф

Фактура - површина на уметничкото дело во сликарството со која се добиваат некои особености на површината.

Фигуративност - карактеристика на ликовното дело кога на него може да се препознае конкретен лик, содржина или мотив.

Ц

Цртеж - ликовно дело на површина, остварено со линија како главно изразно средство.

Ш

Штафелај - сликарски сталак - носач, ногалки на кои уметникот ја поставува сликата при работа.

Драг ученику,

Кога ќе дојдеш до овие тестови, веќе си се запознал со поголемиот број на содржини од учебников. До денес сигурно си научил доста непознати работи, а некои ти се веќе познати.

Овие тестови се само проверка на твоите знаења. Некои делови од тестот се со одговори на поставените прашања, а некои се решаваат со цртање. Се надевам дека тестовите не се тешки и дека без поголем напор ќе ги решиш.

Тестовите ќе ги пополнуваш во време кога ќе реши наставникот по ликовно, првиот при крајот на првото, а вториот при крајот на второто полугодие. Одговорите на секое прашање ќе се оценуваат со бодови кои ќе ги определи наставникот по ликовно.

Ти пожелувам успешно решавање на тестовите, добри оценки и задоволство при работата.

ТЕСТ 1

99

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ _____

ОДДЕЛЕНИЕ _____

УЧИЛИШТЕ _____

ДАТУМ _____

1. Наброј ги ликовните елементи:

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

2. Наброј ги ликовните принципи:

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

3. Наброј ги ликовните подрачја:

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

4. Нацртај текстура.

СО ЛИНИИ

СО ТОЧКИ

5. Нацртај ги следниве видови форми:

затворена

отворена

перфорирана

ТЕСТ 1

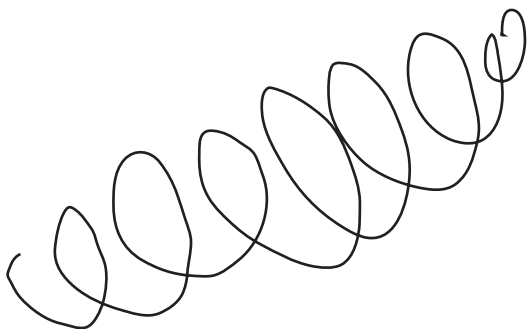
100

6. Обој ги предметите со локална боја.

банана	лубеница	лимон	портокал

7. Одреди на која насока и припаѓа следниов цртеж:

коса хоризонтална вертикална

8. Нацртај форми без насока.

9. Нацртај статични форми.

10. Нацртај илузија на простор со преклопување.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ _____

ОДДЕЛЕНИЕ _____

УЧИЛИШТЕ _____

ДАТУМ _____

1. Кое од овие дела ти се допаѓа повеќе?

Данчо Калчев: **Мртва природа**,
масло на платно

со мотив

Ордан Петлевски: **Изгорување**,
масло на платно

апстрактно

2. Нацртај творба со симетрија.

3. Претстави градација на форма.

ТЕСТ 2

102

4. Нацртај регуларен ритам.

5. Нацртај алтернативен ритам.

6. Нацртај творба со мотив по твој избор.

7. Нацртај творба без мотив.

8. Наведи три примери на дизајн.

- _____
- _____
- _____

9. Наведи три примери на визуелна комуникација.

- _____
- _____
- _____

